

160868

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**OSMANLI KURULUŞ DEVRİ SULTANLARI İLE TEMAS KURAN FİKİR
ADAMLARI**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

**Danışman
Yard. Doç. Dr. SEZAI SEVİM**

NİLÜFER ELMAS

BURSA 2005

TC.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... ait
..... adlı çalışma, jürimiz
tarafından..... Anabilim / Anasanat
Dalı, Bilim Dalında
Yüksek Lisans/ Doktora/ Sanatta Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

İmza

Üye (Danışman).....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye...
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

İmza

Üye.....

Üye... ..

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖZET

Bu çalışma Osmanlı Kuruluş Devri Sultanları'yla Temas Kuran Fikir Adamları hakkında yapılmıştır.Çalışmada Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce ve kurulduğu esnada Anadolu'da mevcut fikrî ortam kuruluş döneminde (1300 – 1451) yaşamış olan fikir adamları, özellikleri ve sultanlarla ilişkileri, sultanlar(Yıldırım Bayezid - Çelebi Mehmet - Murad II) tarafından fikir adamlarına yapılan vakıfların tespiti, bu tespitler ile diğer kaynaklarda yer alan bilgiler kıyaslanması ile elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler

Medrese

Tasavvuf

Fikir Adamı

ABSTRACT

This study was done about the intellectuals who got in touch with the Sultans of Otoman at the foundation period. In the study the intellectual atmosphere in the Anatolia before and during the foundation Otoman ,intellectuals who lived in the foundation period (1300-1451) and their characteristics and relations with Sultans, stabilization of the association about the idea meb by Sultans (Bayezid I, Çelebi Mehmet, Murat II) and results which was obtained by the comparison of the stabilization of the association and datas which was taken in part of the other resources were explained.

Key Words

Moslem teolojical school

Sufizm

İntellectual

ÖNSÖZ

Altı asır boyunca dünyaya hükmetmiş Osmanlı Devleti; ortaya koyduğu kültürel miras ile bugün hala yerli yabancı birçok tarihçi için değerli bir çalışma sahasıdır.

Günümüzde tarih araştırmaları, olayları sebep - sonuç ilişkisine dayalı siyasi tarih olgusu içerisinde ele almaktan ziyade farklı ilgi alanlarına yönelmiştir. Yapılan çalışmaların azlığı nedeniyle; Osmanlı Tarihi'nin sosyal, ekonomik ve kültürel sahaları keşfedilmeyi bekleyen bir hazine gibi tarihçileri özellikle bu alanlara çekmektedir. Ben de bu bağlamda Osmanlı Kuruluş Dönemi ilim ve fikir hayatından yola çıkarak sultanlarla temas kuran fikir adamlarını incelemeye karar verdim.

Osmanlı Devleti'nin Selçuklu - Bizans sınırında küçük bir beylikten, bir cihan imparatorluğuna dönüşmesinde elbetteki dayandığı temellerin önemli bir payı vardır. Bunun oluşmasında idari ekonomik askeri temellerin yanında; sosyo - kültürel dinamiklerle fikrî - ilmî muhit de etkilidir. Osman Gazi'den itibaren devletin oluşma sürecinde sultanların yanında kimler ve hangi zümreler vardı? Osmanlı Sultanları ve yönetim çevrelerinde hangi düşünce ekolleri ve fikir adamları etkili idi? Osmanlı Sultanları vakıf yapmak sureti ile hangi fikir adamlarını ve ekolleri himaye etti? Bu gibi sorular hem önemli hem de ilgi çekicidir. İşte bu çalışmada üzerinde durulan sorular ve sorunlar bunlardır.

Çalışmada Osmanlı Devleti'nde sultanlarla temas kuran gerek medrese gerekse tasavvufi ekol mensubu grubun her ikisine birden fikir adamı denilmiştir. Çalışmanın adı "*Osmanlı Kuruluş Devri Sultanlarıyla Temas Kuran Fikir Adamları*" olarak belirlenmiştir. Kuruluş Devri olarak Osman (1300-1324), Orhan (1324-1362), Murad I (1362-1389), Bayezid I (1389-1402), Mehmet I(1413-1421), Murad II (1421-1451) dönemleri kastedilmektedir.

Çalışmanın giriş kısmında Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan önce ve kurulduğu esnada Anadolu'da mevcut fikrî ortam, sultanların ilme bakış açısı ve fikir adamları ile münasebetleri ele alınmıştır. Birinci bölümde Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkili olan sosyo-kültürel dinamikler, Beylik Döneminde(1300-1389) kaynaklarda geçen fikir adamları ve sultanlarla ilişkileri incelenmeye çalışılmıştır. Devletleşme Dönemi (1389-1451) adı verilen İkinci bölümde Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet, Murad II dönemlerine dair kaynaklarda ismi geçen fikir adamları, bunların özellikleri ve sultanlarla ilişkileri yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Devletleşme Döneminde Osmanlı Sultanları (Bayezid I, Mehmet I, Murad II), tarafından fikir adamlarına yapılan vakıflar birinci el kaynaklardan(tahrir defterlerinden) tespit edilmiştir. Bu tespitler ile diğer kaynaklarda yer alan bilgiler kıyaslanarak elde edilen sonuçlar aktarılmıştır. Genel bir değerlendirme ile çalışma neticelendirilmiştir.

Konunun Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde ele alması zorlukları da beraberinde getirmiştir. Nitekim bu dönem kaynaklarının ancak bir asır sonraya dayanması ve kısıtlı olması araştırmacılar açısından önemli bir sorundur. Bu durum zeminde yapılacak ayrıntılı bir sondaj çalışmasını engellemektedir. Bu sebeple araştırmada yetersiz kalan kısımların olabileceği okuyucunun takdirine bırakılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen saygı değer hocam “Y.Doç.Dr Sezai Sevim’e”, bölüm başkanımız “Prof.Dr.Yusuf Ođuzođlu’na” teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

NİLÜFER ELMAS

BURSA - 2005

İÇİNDEKİLER

Özet	i
Önsöz.....	ii
İçindekiler.....	v
Kısaltmalar.....	vi
Giriş.....	1
1.BÖLÜM BEYLİK OLMA DÖNEMİ FİKİR ADAMLARI (1300 – 1389).....	6
1.1.Fikir Adamları (Osman – Orhan – Murad I Dönemleri).....	6
1.1.1.Siyasi Gelişmeler.....	6
1.1.2.Fikir Adamları.....	8
1.2.Fikir Adamlarının Özellikleri.....	12
1.3.Sultanlarla İlişkileri.....	14
1.3.1.Osman Bey Dönemi (1300 – 1324).....	15
1.3.2.Orhan Bey Dönemi (1324 – 1362).....	16
1.3.3.Murad I Dönemi (1362 – 1389).....	18
2.BÖLÜM DEVLETLEŞME DÖNEMİ FİKİR ADAMLARI(1389 – 1451).....	21
2.1.Siyasi Gelişmeler.....	21
2.2.Fikir Adamları.....	23
2.2.1.Yıldırım Bayezid Dönemi (1389 -1402).....	24
2.2.2.Çelebi Mehmet Dönemi(1413 - 1421).....	26
2.2.3.Murad II Dönemi(1421 – 1451).....	28
2.3.Fikir Adamları İle Sultanların İlişkileri.....	30
3.BÖLÜM DEVLETLEŞME DÖNEMİNDE SULTANLARIN FİKİR ADAMLARINA YÖNELİK VAKIFLARI.....	32
3.1.Vakıf Kayıtlarının Tespiti.....	32
3.1.1.Kaynakların Tanıtımı.....	32
3.1.2.Vakıf Kayıtları.....	35
3.2.Sultanların Fikir Adamlarına Yönelik Vakıfları.....	35
3.2.1.Yıldırım Bayezid'in Yaptığı Vakıflar.....	35
3.2.2.Çelebi Mehmet'in Yaptığı Vakıflar.....	38
3.2.3.Murad II'nin Yaptığı Vakıflar.....	39
3.3.Vakıf Kayıtlarının Tahlili.....	42
3.3.1.Tablolar.....	42
3.3.2.Vakıf Kayıtlarının Tahlili.....	45
3.4.Vakıf Kayıtlarıyla Diğer Kaynaklardaki Bilgilerin Kıyaslanması.....	46
Sonuç.....	49
Kaynaklar.....	50
Ekler.....	55
Özgeçmiş.....	56

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser/yer
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
b.a.	Eserin bütününe atf
Bkz.:	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
der.	Derleyen
ed.	Editör
h.	Hicrî
haz.	Hazırlayan
İA	İslam Ansiklopedisi
karş.	Karşılaştırınız
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
sy.	Sayı
karş.	Karşılaştırınız
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve devamı
vs.	Vesaire
VD	Vakıflar Dergisi
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

1071 yılında Alparslan' ın Malazgirt Zaferiyle Türklerin Anadolu' ya gelişindeki engeller kalkmış ve 1075' te ¹Süleyman Şah tarafından kurulan Anadolu Selçuklu Devleti ile bu coğrafya adım adım Türk yurdu haline gelmiştir². Anadolu Selçuklu Sultanları bir yandan batıda Bizans İmparatorluğu ve Haçlılar; doğuda Moğollar ile mücadele ederken; öte yandan yaptıkları faaliyetlerle de ilmi, edebî, kültürel alanda izleri bugüne değin ulaşmış önemli bir miras bırakmışlardır.

Selçuklu Sultanları Anadolu' da ilmi ortamın oluşumu ve geliştirilmesi için medrese ve hastane gibi ilim müesseselerinin inşasını sağlamışlar; faaliyetleriyle de alimlerin, mutasavvıfların ve dervişlerin Türk yurduna gelişini teşvik etmişlerdir. Bu dönemde inşa edilen kurumlar arasında VI / XII. asrın sonlarında Konya' da Ali Gav Medresesi, 589 / 1193' te Kayseri' de Hoca Hasan Medresesi, 593 / 1196' dan önce II. Kılıç Arslan devrinde Konya' da yapılan Altın Apa Medresesi ve Celaleddin Karatay tarafından 649 / 1251' de yine Konya' da yaptırılan Karatay Medresesi³ ve Kayseri' de Gevher Nesibe Hatun Hastanesi sayılabilir. Bunun yanında sultanların, ülkelerine gelen derviş ve mutasavvıflara birçok tekke ve zaviye inşa edip, zengin vakıflar tahsis ettikleri bilinmektedir⁴.

Gerek sultanların ilim adamlarını himayesi; gerekse XIII. asırda önemli göç hareketlerine sebep olan Moğol İstilasının etkisiyle birçok alim, mutasavvıf ve derviş Anadolu'ya gelmiştir⁵. İran, Arap, Türk ve Endülüs bölgelerinde bulunan ilim merkezlerinde tahsil gören bu alim ve dervişler yaptıkları çalışmalar ve meydana getirdikleri eserlerle bu coğrafyada ilmî ve tasavvufî düşüncenin oluşmasında önemli rol oynamışlardır. Örneğin; Muhyiddin İbn Arabî (öl.1240) İspanya' da (Endülüs

¹ Turan, Osman, **Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti**, Boğaziçi Yay., İstanbul, 1999, s.284

² Anadolu' nun Türkleşmesi ile ilgili olarak bknz; Çetin, Osman **Anadolu' da İslamiyet' in Yayılışı**, Marifet Yay., İstanbul, 1990.

³ İhsanoğlu, Ekmeleddin, "Anadolu Selçuklular Dönemindeki İlmî Faaliyetler Hakkında Bazı Tespitler" Haz: Ekmeleddin İhsanoğlu v.d., **Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi**, C.I, İstanbul, 1997 s.LII.

⁴ Köprülü, Fuat, "Anadolu' da İslamiyet", **Anadolu' da İslamiyet**, Haz; Mehmet Kanar, İnsan Yayınları İstanbul, 2000, s.47.

Ayrıca bknz; Barkan, Ömer, Lütfü; "Osmanlı İmparatorluğu' nda Kolonizatör Türk Dervişleri, V.D., C.II, Ankara 1974, s.279-304.

Ocak, Ahmet, Yaşar "Zaviyeler" V. D. C.XII, Ankara, 1974, s.247-268.

⁵ Köprülü, Fuat; **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, T.T.K Yay., Ankara, 1993, s.192.

Ocak, Ahmet, Yaşar, **Babaîler İsyanı Dergah Yay.**, İstanbul, 2000.

Emevî Devleti), Necmeddin Daye (öl.1256) Rey şehrinde, Fahreddin Irakî (öl.1289) Hamedan' da, Mevlana Celaleddin Rumî Belh şehrinde doğmuş çeşitli bölgelerde ilim tahsil ederek Anadolu' ya gelmiş mutasavvıflardandır⁶. Yine Abdülmecid İsmail Herevî, Muhammed Talakanî, Yusuf b. Said el-Sicistanî ve Ömer el-Ebherî ise bu bölgelerden gelen ilim adamları arasındadır⁷. Medreselerde özellikle İran' dan gelen alimler etkili olmuştur⁸. Nitekim bu devirde verilen eserlerin çoğu Farsça kullanılarak yazılmıştır. Ancak buna rağmen Anadolu Selçuklu Devleti'nde gerek sultanlar gerekse halk tarafından Sünnî ekol benimsenmiş; Şii ekol kabul görmemiştir.

XII. yüzyılda tarih sahnesine çıkan tarikatların, Anadolu' da kurulu yaygınlaşması ise XIII. yüzyılda olmuştur. İran, Irak, Suriye, Mısır, Türkistan, Endülüs Emevî gibi bölgelerdeki İslam merkezlerinden gelerek Anadolu' da etkili olan mutasavvıflar arasında; Muhyiddin İbn Arabî (öl. 1240), Evhadeddin Kirmanî (öl.1237), Necmeddin Daye (Razî) (öl.1256), Bahaddin Veled (öl.1238), Mevlana Celaleddin Rumî (öl.1273), Şîhabeddin Ömer Sühreverdî (öl.1234), Burhaneddin Muhakkık Tirmizî (öl.1240), Sadeddin Konevî (öl.1275), Fahreddin Irakî (öl.1289), Müeyyeddin el-Cendî (öl.1301), Sadeddin Ferganî (öl.1330), Afifeddin Tilemsanî, Seyyid Mahmud Hayranî, Hacı İbrahim Sultan gibi kimseleri zikredebiliriz⁹.

Bu mutasavvıflardan; Muhyiddin İbn Arabî; Vahdet-i Vücut ekolü, Necmeddin Daye, Bahaddin Veled ve Burhaneddin Muhakkık Tirmizî; Kübrevilik, Şîhabeddin Ömer Sühreverdî; Sühreverdilik gibi İslam dünyasında nüfuzu olan tarikat ve ekollerin Anadolu' daki temsilcisi konumundadırlar¹⁰. Mevlana Celaleddin Rumî' nin öncüsü olduğu Mevlevîlik ise Anadolu'da kurulmuş ve Osmanlı Devleti'ne de tesir etmiş bir tarikattir. Daha çok medreselerin bulunduğu şehirlerde

⁶ Öcalan, Hasan Basri, "Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvuf Düşüncesi", *Türkler*, C. 7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002 s.464..

⁷ Ocak, Ahmet, Yaşar, "Selçuklu Ve Beylikler Dönemi Düşünce Hayatı, *Türkler* C.7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002 s.430.

⁸ Çetin, a.g.e., s.216.

⁹ Bardakçı, Necmeddin, "Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatında Tasavvuf ve Tarikatlar" *Türkler* C.7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, Gündüz, İrfan, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, İstanbul, 1984, Köprülü, Fuat, a.g.e., s. 200-203, Ocak, Ahmet Yaşar, a.g.m. s.431, Öcalan, a.g.m. s.463.

¹⁰ Ocak, a.g.m. s.431-433.

etkili olan bu mutasavvıfların yanına; kurdukları zaviyelerle, köylerde ve kırsal kesimlerde kabul gören Baba İlyas Horasanî, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Ahi Evren gibi mutasavvıfları da ekleyebiliriz. Bu bağlamda Vefailik, Kalenderilik, Haydarilik, Yesevilik de kırsal kesimde etkili olmuş tarikat ve ekollerdendir¹¹. Nitekim bu mutasavvıflardan Hacı Bektaş Veli' nin Bektaşilik ekolü, Osmanlı Devleti'nde I. Murat döneminde kurulan yeniçeri ocağında etkili olmuştur. Aşıkpaşazade' nin *Abdalan-ı Rum*, Barkan' ın *Kolonizatör Türk Dervişleri* ve Köprülü' nün *Heterodoxe Dervişler* olarak nitelendirdiği bu kimseler, kırsal kesimde İslam' ın yayılmasında ve aynı zamanda Anadolu' nun Türkleşmesi'nde etkili olmuşlardır¹².

Sultanlar ve devlet adamları, ülkelerine gelen fikir adamlarına ve mutasavvıflara hürmet göstermişler; medreseler ve zengin vakıflı zaviyeler yaptırarak, onların Anadolu'ya yerleşmelerini sağlamışlardır. Bunun yanında bu şahıslara ihsanlarda bulunarak onların ilmi çalışmalarını teşvik etmişlerdir. Örneğin; Selçuklu Veziri Muiniddin Pervane; yakınlık gösterdiği Fahreddin Irakî' ye (ö.1289.) Tokat' ta bir zaviye inşa etmiştir.¹³ Yine Selçuklu Vezirlerinden Celaleddin Karatay; 1251' de Konya' da Karatay Medresesi'ni yaptırmıştır.¹⁴

Selçuklu Sultanlarından I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Muhyiddin İbn Arabî Evhadeddin Kirmanî ve Ahi Evren' i ülkesine davet etmiştir. Muhyiddin İbn Arabî 1215' te Anadolu' ya gelmiş ve Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev' in oğluna ders vermiştir. Vahdet-i Vücut ekolünün temsilcisi olan bu mutasavvıf, Sultan I. İzzeddin Keykavus' a da tavsiyelerde bulunduğu bir mektup yazmıştır.¹⁵

Anadolu Selçuklu Devleti' ne en parlak dönemini yaşatan Alaaddin Keykubat şöhretini duyduğu alim ve fikir adamlarını Konya' ya davet eder, çeşitli ihsanlarda bulunur, kendileri için zaviye ve medreseler inşa ederdi.¹⁶ Nitekim Kübrevilik'in temsilcisi olan Necmeddin Daye *Mirsad' ül İbad* isimli eserini, Sultan I. Alaaddin

¹¹ Ocak, a.g.m. s.431.

¹² Aşıkpaşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Haz:Nihal Atsız, MEB. Yay., İstanbul, 1992, Barkan, Lütfü Ömer, a.g.m, s.279-304, Köprülü, Fuat, "Anadolu'da İslamiyet", *Anadolu'da İslamiyet*, Haz: Mehmet Kanar, İnsan Yay. İstanbul, 2000.

¹³ Köprülü, Fuat; a.g.e. ,s.201.

¹⁴ Turan Osman, "Selçuklu Vakfiyeleri II: Celaleddin Karatay Ve Karatay Vakfiyeleri", *Belleten* C:XII, Ankara, 1945, s. 17-171.

¹⁵ Öcalan, a.g.m., s.464.

¹⁶ Turan, Osman, "Keykubad I", *İA*, C.6, MEB Yay., İstanbul, 1948, s.658.

Keykubat' a takdim etmiştir.¹⁷ Sühreverdilik'in temsilcisi olan Şihabeddin Ömer Sühreverdi Abbasi halifesi Nasır li-Dinillah tarafından hakimiyet alametlerini götürmek üzere Sultan Alaaddin Keykubat' a gönderilmiştir. Sultan tarafından hürmetle karşılanan Ömer Sühreverdi bir süre şehirde ikamet etmiştir. Bu arada Celaleddin Karatay gibi devlet adamları da şeyhe bağlılıklarını bildirmişler ve tarikatına girmişlerdir.¹⁸ Ahiliğin kurucusu olan Ahi Evren' de Alaaddin Keykubad tarafından himaye görmüştür.¹⁹ Bu dönemde Anadolu'ya gelerek Amasya yakınlarındaki Çat köyüne yerleşen, bir Vefâî şeyhi olan Baba İlyas Horasanî' nin burada bir zaviye kurduğu ve Türkmen kitleleri arasında hüsnü kabul gördüğü bilinmektedir.Sultan Alaaddin Keykubad'la yakın ilişkiler kuran bu zat, II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde çıkan Babailer İsyanı'nın da öncülerindendir.²⁰

1243 Köseadağ Savaşı ile Anadolu' da Moğol İstilasası başlamıştır. Bu tarihten sonra Selçuklu sultanları Moğol tahakkümünde birer kukla sultan konumundadırlar.

Selçuklu devri , Anadolu' da ilmi ve fikri oluşumların temellerinin atıldığı bir dönemdir. Özellikle sultanların ilmi himayesi sayesinde Anadolu çeşitli amillerin de etkisi ile alim ve mutasavvıfların akınına uğramıştır. Başta Konya olmak üzere Selçuklu şehirleri birer ilmi cazibe merkezi haline gelmiş; zaviye, medrese ve hastanelerle donatılmıştır. Yine tasavvufi düşüncenin oluşumu ve yayılması da bu dönemde meydana gelmiştir.Yazılan eserler ve oluşan düşünce akımları; beyliklerin ve Osmanlı fikir hayatının temelini teşkil etmiştir. Mevlevîlik, Bektaşilik gibi düşünce akımları ise doğrudan Osmanlı Devleti'nde etkili olmuştur.

Anadolu Selçuklu Devleti' nin tarih sahnesinden çekilmesiyle birlikte bu coğrafyada birçok beylik ortaya çıkmıştır. Selçuklu mirası üzerinde yükselen Anadolu beylerinin, bir taraftan siyasi gayelerle uğraşırken diğer taraftan ilmî faaliyetleri destekledikleri ve alimleri himaye ettikleri görülmektedir. Amasya Bey'i Hacı Şahgeldi, Aydınoğlu İsa Bey ve Saruhanoğulları Bey'i İshak Bey ilimle meşgul olan hükümdarlardandır.²¹ İlim meclisleri vücuda getirerek ilmi münakaşaya ortam

¹⁷ Öcalan, a.g.m., s.464.

¹⁸ İbn Bibi, El-Evamirü'ül Ala'ıye fi'l-Umuri'l Ala'ıye (Selçukname), Çev:Mürsel Öztürk C.1 Ankara, 1996, s.248-249.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bknz; Mikail Bayram, Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu, Konya, 1991.

²⁰ Ocak, a.g.e, s. 94 vd.

²¹Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK Yay, Ankara 1998. S.209.

hazırlamalarının yanında, alimlere çeşitli taltiflerde bulunmaktadır. Bu dönemde yazılan eserler arasında 1380' de Hacı Paşa tarafından Aydınolu İsa Bey' e takdim edilen Şifa' ül Eskâm' ı, Kastamonu Bey'i Muzafferuddin Yavlak Arslan' a sunulan İhtiyatarat' ül Muzafferi' yi, Eşrefoğulları'ndan Mübaruziddin bin Süleyman'a sunulan felsefi eser El Füsül-ül Eşrefiyye' yi, Şeyhoğlu Sadreddin Mustafa tarafından Germiyanolu Süleyman Şah namına tercüme edilen Kâbusname' yi zikredebiliriz.²² Tasavufi düşünce hayatında ise Selçuklu döneminde Anadolu'ya gelmiş olan ekollerin varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

²²Uzunçarşılı, a.g.e., s.208-223.

1.BÖLÜM

KURULUŞ DEVRİ FİKİR ADAMLARI (1300-1402)

1.1. Fikir Adamları (Osman – Orhan – Murat I Dönemleri)

1.1.1. Siyasi Gelişmeler

1220' lerde başlayan Moğol İstilasası sonucu Türkmenler Anadolu' ya akın etmeye başladı. Anadolu' ya gelenler arasında şehirli halk, ulema, tüccar da vardı.²³

Anadolu 1243 Köseadağ Savaşı ile Moğol tahakkümüne girdi. İlhanlı baskısı sonucu Selçuklu Devleti dağılırken, iç bölgedeki yaylaklarını kaybeden Türkmen boyları Anadolu' nun batı uç kesimlerine gelerek yığılmaya başladı.²⁴

Selçuklu sınır bölgeleri Akdeniz, Karadeniz ve batı ucu olmak üzere üç serhad bölgesinde örgütlenmişti. Her bölgenin başında sultanın gönderdiği birer emir bulunuyordu. Daha ileride dağlık bölgelerde etrak-ı uc egemendi.²⁵

Selçuklu yönetiminin zayıflaması ve Moğol tahakkümü, bu bölgelerde beyliklerin oluşumuna ortam hazırladı. Nitekim Osmanlı Beyliği de Selçuklu Bizans sınırında Kastamonu uc emiri Çobanoğullar'ına bağlı, cihat-gaza geleneği ile savaştan bir beylik olarak ortaya çıkmıştır.²⁶ Genel itibariyle Osmanlıların menşei ve kuruluş nazariyesiyle ilgili olarak bir çok iddialar ortaya atılmıştır. Osmanlı tarih geleneği , beyliğin kurucusu Osman Gazi' nin atalarını bahsettiğimiz bu Türkmen kitlelerine bağlamaktadır.

Osmanlılar Ertuğrul Bey yönetiminde Ankara Karacadağ yöresinden Söğüt' e gelerek yerleşmişlerdir. Ertuğrul Bey'in 1281' de vefatı üzerine uc beyliğinin başına

²³ İnalçık, Halil, Osmanlı Devleti'ne Toplu Bakış, **Osmanlı**, C.1, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999 s.37. .

²⁴ Emecen Feridun, " Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşundan Fetret Dönemine," **Türkler** , C.11, Yeni TürkiyeYay., Ankara, 2002, s.16.

²⁵ İnalçık, a.g.m., s.38.

²⁶ İnalçık, a.g.m., s.40-41.

Osman Bey getirilmiştir²⁷. Bu tarihten sonra Osman Bey kendi akrabalarından başka ganimet ve kutsal savaş ideolojisi ile yanında yer alan Aykut Alp, Konur Alp, Hasan Alp, Akça Koca Samsa Çavuş gibi uc liderleri ile birlikte Bizans topraklarında fetihlerde bulunmuştur. 1291’ de Karacahisar, Bilecik, Yarhisar ve 1299’ da İnegöl beldelerini ele geçirmiş, Yenişehir’ i ele geçirdikten sonra burayı merkez yapmıştır.²⁸ 1299 yılında adına hutbe okutmuştur. 1302’ de gerçekleşen Koyunhisar Muharebesi sonucu Bursa’ nın batısındaki Kite Hisar’ı alındı. 1308’ de Karahisar ele geçirildi.²⁹ Osman Gazi bu tarihten sonra faaliyette görülmemektedir. Orhan Gazi yönetimin başındadır. Kaynaklarda 1324 Osman Gazi’nin ölüm tarihi olarak geçmektedir.³⁰

Babasının sağlığında Orhan Bey askeri idareyi ele aldıktan sonra Mudanya’ yı ele geçirdi. Saltanatının ilk devresi Bizans ile mücadele içinde geçti.³¹ 1329’ da yapılan Pelekanon (Maltepe) Savaşı ile İznik zaptedildi. Hızlı ve yoğun bir imar faaliyeti ile İznik bir Türk şehrine çevrildi. Bu tarihten dört sene sonra Gemlik alındı. Bunu Armutlu, Anahar’ ın alınması izledi. Ardından İzmit 1333’ te ele geçirildi.³² Orhan Gazi 1345’ te Karesi Beyliğini alarak Anadolu’ daki durumunu sağlamlaştırdı. Osmanlılar 1345’ ten sonra Bizans’taki taht kavgalarına karışmışlar ve nihayet 1353’ te Kantekuzen’ e yardım karşılığı kendilerine verdiği Çimpe kalesine yerleşmişlerdi ki Osmanlılar’ın Rumeli’ ye geçişi bu tarihte başlamıştır.³³ 1354’ e gelindiğinde Gelibolu Yarımadası’nın tamamına sahip olundu. Ankara’ yı Orhan Bey oğlu Süleyman Paşa ele geçirdi.³⁴

Orhan Bey aşiret usul ve kaidelerini terk ederek devlet statüsünü tamamlamak ve idari, askeri, adli düzenlemelerde bulunmak için ulemadan Vezir Alaaddin Paşa ile Bursa kadısı Kara Halil’ i görevlendirerek divanlar oluşturdu. Yeni vezirler ve kadılar atadı. İznik’ te bir medrese inşa ettirdi.³⁵

²⁷ Uzunçarşılı, a.g.e., s.103.

²⁸ Mustafa Nuri Paşa, *Netayic-ül Vukuat*, Sadeleştiren Neşet Çağatay, C. 1-2, TTK Yay, Ankara 1991, s.4.

²⁹ Uzunçarşılı, a.g.e., s.110.

³⁰ Uzunçarşılı, a.g.e, s.112.

³¹ Gökbilgin, M. Tayyip, “Orhan Bey” , İ.A., C.IX, MEB. Yay, İstanbul, 1948, s . 399-401.

³² Uzunçarşılı, a.g.e, s.122.

³³ Uzunçarşılı, a.g.e, s.137.

³⁴ Uzunçarşılı, a.e.

³⁵ Uzunçarşılı, a.g.e., s.126-128.

Babasından devraldığı küçük beyliği iki misli büyüterek teşkilatlı bir devlet haline getirmiş ve 1362’de vefat etmiştir.³⁶

Babasının ölümüyle devletin başına geçen I. Murad Lala Şahin Paşa’ yı beylerbeyi, Çandarlı Kara Halil’ i kazasker tayin ettikten sonra Rumeli’ye geçerek Balkanlar’da fetihlerde bulundu. Çorlu ve Lüleburgaz’ ı ele geçirdi. 1363’ te Edirne’ yi fethetti.³⁷ Edirne ve Filibe’ nin Osmanlı idaresine girmesi Balkanlar’da Osmanlılara karşı Sırp, Bosna ve Macar ittifakı oluşturdu. Sonuçta bu ittifak ile Osmanlılar arasında yapılan Sırp Sındığı Savaşı’nda Osmanlılar zafer kazandı (1363). İkinci Meriç muharebesiyle Balkanlar’daki Sırp kuvvetlerini dağıtan Osmanlılar Barla, İskeçe, Drama, Serez, Makedonya ve Köstendil’ i ele geçirerek sınırlarını Sırbistan’ a dayandırdı.³⁸

Rumeli’deki hakimiyetini sağlamlaştıran Murad I, Germiyan Beyliği’nden çeyiz yoluyla, Kütahya, Tavşanlı ve Emet’ i; Hamitoğulları’ ndan satın alma yoluyla, Yalvaç, Yenişehir, Karaağaç ve Eğirdir’ i topraklarına kattı.³⁹ 1389’ da I. Kosova Savaşı’ nı kazanan Murad I bir Sırp fedaisi tarafından burada şehit edildi.⁴⁰

Tarihte “Gazi Hünkar”, “Murad Hüdavendigâr” diye anılan Murad I otuz sene hükümdarlık yapmıştır.

1.1.2. Fikir Adamları

Osmanlı Devleti’nde de ilmi ve fikri ortamın, Anadolu Selçuklu ve Beylikler dönemi ya da Türk İslam geleneğinin takipçisi olarak medrese, tekke – zaviye denilen başlıca iki ilim müessesesi etrafında oluştuğu görülmektedir.

Medreselerde tahsilini tamamlayarak icazet alıp; hukuk, eğitim başlıca dini hizmetlerde ve zaman zaman bürokraside sorumluluk üstlenen veya tamamıyla kendisini özel olarak toplum hizmetine adayın ilim erbabına ortak bir terim olarak ulema adı verilmiştir.⁴¹ Bunun yanında tasavvufi ekole mensup, tekke ve zaviyelerde

³⁶ Uzunçarşılı , a.g.e. , s.158.

³⁷ Uzunçarşılı ,” Murad I”, İ.A., C.VIII, MEB Yay. İstanbul 1948, s.580.

³⁸ Uzunçarşılı, a.g.e.,s.171.

³⁹ Uzunçarşılı a.g.e, s.591.

⁴⁰ Aktepe, Münir, “Kosova”, İA, C.VI, MEB Yay. İstanbul 1948, s.869-872.

⁴¹ İpşirli, Mehmet, “Osmanlı Uleması”, Osmanlı , C. 7 Yeni Türkiye Yay. , Ankara, 1999, s.71.

yetişerek toplum içerisinde çeşitli fonksiyonlar üstlenip kendini halkın hizmetine adayan kimseler de vardır. Bu kimselere mutasavvıf, derviş gibi isimler verilmektedir.⁴² Osmanlı Devleti'nde yüzyıllar boyunca medrese, tekke yada her ikisinin sentezi şeklinde birçok değerli ulema, mutasavvıf ve fikir adamı yetişmiştir.

Osmanlı Kuruluş Dönemi'nde yer alan ulema mutasavvıf, derviş ve fikir adamları ile bunların temsil ettiği düşünce ekolleri ve tarikatların sultanlar ve yönetim çevreleri ile olan ilişkileri ve etkinliği bugüne dek tartışılmıştır. Bu konuyu tartışmalı hale getiren, bu devir ile ilgili kaynakların ancak bir asır sonraya dayanmasıdır. Nitekim Aşıkpaşazade' den itibaren yazılmış Tevarih-i Âl-i Osmanlar, kronikler, menakıbname⁴³, velayetname⁴⁴, ve biyografik⁴⁵ eserler bugüne kadar yapılan çalışmaların temelini oluşturmaktadır. Bunun yanında tahrir defterlerinden elde edilen bilgilerde sağlıklı olması açısından önemlidir.

Kuruluş Devrinde Osmanlı Devleti'nde yer alan fikir adamları, daha önce verdiğimiz bilgiler doğrultusunda okuyucuya kolaylık olması açısından tablollaştırılarak verilmiştir.

Osmanlı Devleti' nin Kuruluş Dönemi'nde yetişen fikir adamlarının yaşadıkları devirler kesin sınırlar ile belli değildir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması için böyle bir ayırma gidildi. Tablolarda ana kaynak olarak Aşıkpaşazade' nin eseri alınmıştır. Bu eserden daha sonra yazılan Tacüt-Tevarih ve Şakaik-ı Numaniye yazarları da bu eseri esas almış ve eklemeler yapılmıştır.

Tablolarda isimleri geçen bazı fikir adamlarının Osmanlı Devleti' nin topraklarında yaşamadığı görülmektedir. Örneğin; Osmangazi devri alimleri arasında ismi geçen Baba İlyas Acem⁴⁶ (Baba İlyas Horasanî) Selçuklular devrinde yaşamış 1240 yılında çıkan Babaî İsyanı'nın baş aktörlerindedir. Ancak Babaî ekolüne mensub dervişlerin Osmanlı Devleti'nde yaşadığı görülmektedir. Orhan Gazi dönemi alimleri arasında adı geçen Ahi Evran (öl. 1216) Anadolu Selçuklu döneminde

⁴² Köprülü, a.g.e.,s. 201 vd.

⁴³ Örneğin; Elvan Çelebi, *Menâkıb' ı-Kudsiyye fi Menâsibü' ı-Ünsiyye (Baba İlyas Horasanî Sülalesinin Menkabevî Tarihi*, Haz; İsmail E. Erünsal-A.Yaşar Ocak, T.T.K.Yay., Ankara, 1999.

⁴⁴ Örneğin; Atlansoy, Kadir, *Bursa Şairleri (Bursa Vefayetnamelerindeki Şairlerin Biyografileri)*, Asa Kitabevi, Bursa, 1997.

⁴⁵ Örneğin; Mecdi Mehmet Efendi, *Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri (Hadaiku's Şakaik)*, Haz; Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989, Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergahları, (Yadigâr-ı Şemsî I- II)* Haz: Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay. Bursa, 1997.

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz; Ocak, A. Yaşar, *Babaîler İsyanı*, Dergah Yay.İstanbul, 2000.

yaşadığı bilinmektedir.⁴⁷ Bilindiği gibi bu zat kurmuş olduğu ahilik teşkilatı ve fütüvvet düşüncesi ile Osmanlı devletinin kuruluşundaki önemli dinamiklerdendir. Murad I dönemi fikir adamları arasında adı geçen Hacı Bektaş Veli⁴⁸ ise Osmanlı coğrafyasında hiç yaşamamış, temsil ettiği düşünce etkili olmuştur.

Yine tablolarda yer alan kaynaklar karşılaştırıldığında fikir adamlarının birinde Orhan Gazi döneminde diğerinde Murad I döneminde geçtiği görülmektedir. Bunun nedeni ise daha önce belirttiğimiz gibi kronolojik olarak kesin sınırlarla ayırmanın mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo.1.1 Osman Gazi dönemi Fikir Adamları^{49*}

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âl-i Osman	Hoca Saadetin Efendi, Tacüt-t Tevarih	Taşkörüüzade Şakark-ı Numaniye
Edebalı	Edebalı	Edebalı
Dursun Fakih	Dursun Fakih	Dursun Fakih
	Karahisarlı Ebü'l- Kasım oğlu Hattab	Hattab Bin Ebu Kasım Karahisarî
Muhlis Baba	Muhlis Baba	Muhlis Baba
	Aşık paşa	Aşık paşa
	Elvan Çelebi	Elvan Çelebi
Ahi Hasan	Ahi Hasan	Şeyh Hasan Çelebi
		Baba İlyas Acem

⁴⁷ Bayram Mikail, **Ahi Evran ve Ahilik Teşkilatının Kuruluşu**, Konya, 1991.

⁴⁸ Mélikkof, Irène , **Hacı Bektaş Veli Efsaneden Gerçeğe**, İstanbul, 1999.

⁴⁹ Osmangazi – Orhan Gazi – Murad I dönemleri ulema mutasavvıf ve fikir adamlarının ayrıntılı biyografileri için bkz; Baldırzade Selisi Şeyh Mehmet, **Ravza-i Evliya**, Haz; Mefail Hızlı –Murat Yurt Sever, Arasta Yay., Bursa, 2000 / Mehmed Şemseddin, **Bursa Dergahları, (Yadigâr-ı Şemsî I-II)** Haz: Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay. Bursa, 1997 / Şemseddin Sami, **Kamus'ul Âlam**, Mihran Matbaası, İstanbul, 1889/Bursalı Mehmet Tahir Efendi, **Osmanlı Müellifleri, (1299-1915)**, Meral Yay. İstanbul 1950 / Karakaş Mahmut, **Müspet ilimde Müslüman Alimler**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1991.

*Tablo(1.1)'de kullanılan kaynaklar; Aşıkpaşazade, a.g.e., s.234 -235.,Hoca Sadettin Efendi, a.g.e, s.224.,Taşkörüüzade a.g.e.s.17-132.

1.2. Orhan Gazi Dönemi Fikir Adamları*

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âli Osman	Hoca Saadettin Efendi, Tacüt-t Tevarih	Taşköprülüzade, Şakaık-ı Numaniye
Davud-ı Kayseri	Kayserili Davud	Davud bin Mehmed Kayseri Karamani (D. Kayseri)
Taceddin - i Kürdi	Taceddin - i Kürdi	Taceddin - i Kürdi
Kara Hoca	Kara Alaeddin	Alaeddin - i Esved
Yunus Emre	Candarlı Halil	Candarlı Halil
Aşıkpaşa	Kayserili Muhsin	Abdu'l Muhsin Kayseri
Geyikli Baba	Geyikli Baba	Geyikli Baba
Karaca Ahmet	Karaca Ahmet	Karaca Ahmed
Ahi Evren	Ahi Evren	Ahi Evren
Tapduk Emre	Abdal Murad	Abdal Murad
	Abdal Musa	Ahi Musa
	Doğlu (Toklu) Baba	Doğlu Baba

Tablo 1.3 Murad I Dönemi Fikir Adamları *

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âli Osman	Hoca Saadettin Efendi, Tacüt-t Tevarih	Taşköprülüzade Şakaık-ı Numaniye
Koca Efendi	Kadı Mahmud	Kadı Mahmut (Koca Efendi)
Kadızaade Rumî	Kadızaade Rumî	Kadızaade Rumî
Abdal Murad	Aksaraylı Cemaeddin	Cemaeddin - i Aksarayî
Abdal Musa		Seyyid Şerif Cürcanî
		Saadettin Taftazanî
Mehmet Küşteri	Mehmet Küşteri	Mehmet Küşteri
Baba Postin-Puş	Pustin-puş Dede	Baba Postin-Puş
	Kadı Burhaneddin Ahmed	Burhaneddin Ahmet
	Hacı Bektaş-ı Veli	Hacı Bektaş-ı Veli

*Tablo 1.2 ve 1.3.'te kullanılan kaynaklar; Aşıkpaşazade, a.g.e., s.234 -235., Hoca Saadettin Efendi, a.g.e., s.224., Taşköprülüzade a.g.e.s.17-132.

2. Fikir Adamlarının Özellikleri:

Osmanlı Devletini oluşturan kültürel ve sosyal dinamikler arasında fikir adamları ile bunların temsil ettiği düşünce ve ekollerin önemli bir yeri vardır. Kuruluş döneminde kültürel miras ve bu mirasın kökenleri meselesi izah edilmeye çalışılmıştır. İzahı ile ilgili en önemli sıkıntılardan biri, daha önce de belirtildiği gibi mevcut kaynakların bir asır sonraya dayanmasıdır.

Bizans sınırında bir uc Türkmen Beyliği olarak ortaya çıkan⁵⁰ Osmanlı Devleti' nin kuruluşunda elbetteki Selçuklu Devleti' nin oluşturduğu 13.yy. sonlarındaki sosyo-kültürel ortam etkili olmuştur. Nitekim giriş bölümünde de ifade edildiği gibi 13.yy sonlarında Anadolu' da Moğol İstilasası ile İran, Irak, Suriye gibi bölgelerden gelen fikir adamları alimler ve mutasavvıfların oluşturduğu ilmi ve tasavvufi ortam Anadolu' da hakimdi. Bu bağlamda şehrli halk üzerinde daha ziyade medrese ve çevresinde Necmeddin Daye ve Bahaddin Veled' in temsil ettiği Kübrevilik, Ömer Sühreverdi' nin temsil ettiği Sühreverdilik, Mevlana Celaleddin' in ölümüyle talebeleri tarafından oluşturulan Mevlevîlik etkiliydi. Kırsal kesimde ise daha ziyade Heteredoks İslam anlayışının hakim olduğu Baba İlyas, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evren gibi kimselerin temsil ettiği Vefailik, Kalenderilik, Haydarilik, Yesevilik gibi ekoller kabul görüyordu.

İşte Osmanlı Beyliği'nin ortaya çıkış sürecindeki bu ilk dönemde yukarıda bahsettiğimiz Türkmen kitleleri arasında, kırsal kesim ekollerinin oluşturduğu ilmi ve tasavvufi ortam hakimdi. Kendisi de Babaî silsilesine bağlı olan Aşıkpaşazade Tevarih-i Âl-i Osman isimli eserinde Osmanlı Devleti' nin kuruluşundaki dinamikler arasında dört zümreden bahseder: Gazıyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum, Abdalan-ı Rum, Bacıyan-ı Rum.⁵¹ Burada Gazıyan-ı Rum olarak; uclarda özellikle Bizans' a karşı gaza-cihat anlayışı ile savaşan alpler ve gaziler⁵², Ahiyan-ı Rum olarak Anadolu' da Ahi Evran' a dayandırılan tasavvufi yönü de bulunan ahilik ve fütüvvet teşkilatı, Bacıyan-ı Rum olarak ise Ahi Evran' ın eşi Fatma Bacı tarafından kurulduğu bilinen ahilik teşkilatının kadın kolları kastedilmektedir. Dördüncü gurup olarak adı geçen

⁵⁰ İnalçık Halil, a.g.m. ,s.37.

Uzunçarşılı ,İ.,Hakkı, a.g.e. s.510.

⁵¹ Aşıkpaşazade, a.g.e., s.237.

⁵² İnalçık, Halil,a.e.

Abdalan-ı Rum ise F. Köprülü' nün *Heteredoxe Dervişler* ya da *Horasan Erenleri* dediği Barkan' ın *Kolanizatör Türk Dervişleri*⁵³ olarak isimlendirdiği Haydarî, Kalenderî, Vefaî, Yesevî Babai tarikına mensup dervişler olduğu belirtilmektedir⁵⁴.

Bugüne kadar kuruluş devri Osmanlı coğrafyasındaki sufi çevrelerle ilgili yapılan çalışmalarda, ahiler ve Abdalan-ı Rum dışında aynı devirde Karamanoğulları, Germiyan, Aydınoğulları, Mentешеoğulları gibi Anadolu Beylikleri'nde rastlanan Mevlevî, Rufaî, Halvetî vb. sufi zümrelere ait hiçbir kayda rastlanmadığı kanaatine varılmıştır.⁵⁵ Osmanlı Beyliği gaza ve cihat ideolojisine bağlı konar-göçer Türkmen boylarının yoğunlaştığı, yalnızca Bizans' a genişleme imkanı bulunan bir beyliktir. Savaşçı Türkmenler arasında yaygın olan sufi hüviyeti ağır basan eski kabilevî inançların hakim olduğu İslam anlayışı; Mevlevîlik Rifaîlik gibi medresenin kitabî İslam temelinden beslenen sosyo-kültürel yapı itibariyle geniş tabana yayılmış tarikatlara mensup İslam çevresi için hiç cazib değildir. Ayrıca sürekli savaşmayı gerektiren mücadelecî, sert bir hayat tarzı bu zümreler için çekici değildir. Gerek inançların, gerekse hayat tarzının Mevlevî, Rifaî gibi tarikatları benimseyen zümreler için uygun olmaması nedeniyle bu tarikatlar Osmanlı coğrafyasında görülmemektedir. Bu durumda Mevlana müntesibleri ile ahiler arasındaki rekabetinde etkili olduğu bilinmektedir.⁵⁶

Osmanlı Beyliği'nin manevî kurucusu olarak ifade edilen Edebali' nin bir Vefaî şeyhi olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷ Bunun yanında kaynaklarda yer alan Muhlis Baba, Elvan Çelebi, Aşık Paşa ise Baba İlyas Horasanî soyuna mensub kimselerdir. Yine burada ismi zikredilmeyen Kumral Baba da Rum Abdalları arasındadır. Bunun dışında kaynaklarda geçen Ahi Hasan (Şeyh Hasan) da ahi teşkilatına mensup bir Vefaî şeyhidir. Dolayısıyla tablolarda yer alan fikir adamlarından Ebu' l Kasım Karahisarî ve Dursun Fakih dışındaki isimlerin Rum Abdalları zümresine mensub

⁵³ Barkan, a.g.m. s.279-304.

⁵⁴ Köprülü Fuat, *Osmanlı İmparatorluğu' nun Kuruluşu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986, s.160-171.

⁵⁵ Ocak, A.Yaşar, *Din ve Düşünce, Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, C.I, İstanbul, 1999, s.122-123

⁵⁶ Ocak, a. g.m., s.124.

⁵⁷ Ocak, A.,Yaşar, *Ahilik ve Şeyh Edebali (Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi Açısından Sorgulama)*, *İslami Araştırmalar Dergisi*, Sayı 3-4, Ankara 1999, s.226.

olduğu görülmektedir. Nitekim Dursun Fakih⁵⁸ ve Ebu'l Kasım Karahisarî de dönemin önemli fakihlerindendir.

Orhan Gazi dönemi alimleri arasında yer alan Davud-ı Kayserî; Muhyiddin İbn Arabî ekolüne mensup İznik' te kurulan ilk medresenin müderrisidir. Taceddin Kürdî, Alaaddin Esved, (Kara hoca Alaaddin) Abdu'l Muhsin Kayserî ise medrese tahsili görmüş ulemadandır. Alaaddin Esved dönemin önemli fıkıhçıları arasındadır.⁵⁹ Candarlı Halil ise medrese tahsili görmüş olup Osmanlı Devlet'inin ilk veziridir. Bu alimlerden Abdu'l Muhsin Kayseri ise belagat ve edebiyat alanında önemli bir şahsiyettir.⁶⁰

Kaynaklarda adı geçen Geyikli Baba, Abdal Musa, Abdal Murad, Doğlu Baba ve Karaca Ahmed ise Abdalan-ı Rum mensubu dervişlerdendir. Ahi Musa ise Ahilik Teşkilatı mensubudur.

Sultan Murad I dönemi alimleri arasında yer alan Koca Efendi Kadızade Rumî , medrese tahsili görmüş ulemadandır. Cemaleddin Aksarayî ise Fahreddin Razi ekolüne mensup ulemadandır. Kadı Burhaneddin ve Saadettin Taftazanî ise düşünceleri ile Osmanlı coğrafyasını etkilemiştir. Hacı Bektaş Veli ise Osmanlı coğrafyasına hiç gelmemiş ancak düşünceleri ile etkili olmuştur.

1.3. Sultanlarla İlişkileri

Osmanlı sultanları, beyliğin kuruluş döneminden itibaren gelenek doğrultusunda ülkelerine gelen alim ve mutasavvıflara hürmet göstermişlerdir. Medreseler inşa edip, tekke ve zaviyelere vakıflar tesis etmek suretiyle alim, mutasavvıf ve fikir adamlarının bu topraklara yerleşmelerini sağlamışlardır.

⁵⁸ Bilgi için bkz; Ecer, Ahmed *Vehbi*, " Osmanlı Devletinin İlk Hakimiyet Hutbesini Okuyan Dursun Fakih", *Osmanlı* , C.1, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.s.175-187.

⁵⁹ Cici Recep, "Klasik Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: Belli Başlı Hukukçular Ve Hukuk Çalışmaları", *Türkler* , C.11, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002 s.370-371

⁶⁰ Karlığa, Bekir, "Osmanlı Düşüncesinin Oluşumu", *Osmanlı* , C.8, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s.32

1.3.1. Osman Bey Dönemi (1281-1324)

Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi devletinin manevi kurucusu olan Şeyh Edebali' ye büyük hürmet göstermiştir. Kaynaklarda menkıbevi olarak anlatılan bu ilişki bir rüya motifi ile süslenmekte ve Edebali' nin kızı Malhun Hatun'la da Osman Gazi' nin evlendiği belirtilmektedir.⁶¹ Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar göstermiştir ki Malhun Hatun Ömer Bey' in kızıdır.⁶² Ancak bunun yanında Osman Gazi devlet meseleleri ile ilgili konularda Edebali' ye danışmaktadır. Sıkı sık zaviyesine giderek onu ziyaret etmektedir.⁶³ Şahsi hayatında bu kadar değer verdiği Şeyh Edebali' yi zaviyesine vakıf yapmak sureti ile de desteklediği görülmektedir. Bugüne kadar bir ahi şeyhi olarak kaynaklarda yer alan Edebali' nin aslında Vefâî tarıkına mensub bir şeyh olduğu belirtilmektedir.⁶⁴

Edebali' nin öğrencisi olan Dursun Fakih ise kaynaklarda ilk hakimiyet hutbesini okuyan kişi olarak tarihe geçmiştir.⁶⁵ Bu yönüyle ele alındığında Osmangazi ile sıkı bir ilişkisi olduğu görülmektedir. İslam fihri, tefsir, hadis ve kelam konularında eğitim görmüş olan Dursun Fakih, aynı zamanda ilk imam ve fakih' tir.

Osman Gazi döneminde yer alan fikir adamlarının Kasım Karahisarî ve Dursun Fakih dışında Abdalan-ı Rum zümresine mensub olduğu daha önce ifade edilmişti. Osmanlı sultanlarının, alim ve mutasavvıfları desteklemek amacıyla dervişlere, fikir adamlarına ve zaviyelerine vakıflar yaptığı daha önce belirtilmişti. Bu bağlamda yapılan vakıflar tahrir defterlerinde yer almaktadır. Bu konu ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada, Osman Bey tarafından aşağıdaki fikir adamlarına vakıflar yapılmıştır.⁶⁶

- Şeyh Edebali
- Ömer Fakih

⁶¹ Aşıkpaşazade, a.g.e. s.95 .

⁶² İnalçık, Halil, "Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalıdır?" Der; Oktay Özel- Mehmet Öz, Söğütten İstanbul'a, İmge Kitabevi, Ankara ,2000, s.141.

⁶³ Aşık Paşazade,a.g.e.,s.95-96.

⁶⁴ Ocak, A.,Yaşar, "Ahilik ve Şeyh Edebali(Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi Açısından Sorgulama)" ,İslami Araştırmalar Dergisi, Sayı 3-4, Ankara 1999, s.226.

⁶⁵ Ecer ,a.g.m.,s.177.

⁶⁶ Sevim, Sezai, "Osman Gazi'nin İrtibatlı Olduğu Düşünlere Dair", Osmanlı ,C.8,Yeni Türkiye Yay. ,Ankara 1999, s.44 – 48.

- Şeyh Süleyman Zaviyesi
- Akbaş Derviş
- İsa Sofi
- Şeyh İshak
- Mevlana Muhammed Fakih
- Zekeriya Baba
- Osman Fakih
- Kumral Baba.

Burada ismi geçen Şeyh Edebali, Zekeriya Baba ve Kumral Abdal Abdalan-ı Rum zümresine mensuptur. Bunun dışında üç tanesinin fakih, iki tanesinin şeyh, bir tanesinin derviş ve birisinin de sofi lakaplı olması dikkat çekicidir.

1.3.2. Orhan Bey Dönemi (1324-1362)

Orhan Bey döneminde 1331 yılında ilk medresenin inşası ile ulemanın yetişmeye başladığı görülmektedir. Davud-ı Kayseri ilk müderris olarak görevlendirilmiştir.⁶⁷ Yine bu dönemde medresede yetişmiş olan Çandarlı Kara Halil ise Osmanlı Devleti' nin ilk veziridir.⁶⁸

Bu dönemde Abdalan-ı Rum zümresine mensub fikir adamları, Bursa fethine katılmak amacıyla Osmanlı ülkesine gelmişlerdir. Bu kimseler arasında Abdal Murad, Alaca Hırkalı, Geyikli Baba, Doğlu Baba, Yegan Gazi, Kaplan Gazi, Mehmet Dede, Selçuk Gazi, Laleli ve Yalnız Kardeşler, Esmen Baba, Esenli Şeyh sayılabilir.⁶⁹ Bu dervişlerden özellikle Abdal Murad, Alaca Hırkalı, Doğlu Baba, Geyikli Baba, Barak Baba, Karaca Ahmed, Salahaddin-i Buhari gibi kimseler Bursa fethinde önemli rol oynamışlardır.

⁶⁷ Uzunçarşılı, a.g.e. s.522 .

⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, İ.Hakkı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, TTK Yay, Ankara, 1974.

⁶⁹ Erginli, Zafer, "Osmanlı Devleti' nin Kuruluşunda Dervişlerin İzleri", **Türkler**, C.9, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002, s.108 .

Nitekim bu kimselerden Geyikli Baba⁷⁰ ve Abdal Murad' a sultan tarafından vakıflar yapılmıştır.⁷¹ Abdal Murad' a Bursa fethindeki katkılarından dolayı Filidar köyü vakıf olarak verilmiştir.⁷²

Bunun yanında Sultan Orhan Gazi tarafından faaliyetlerinin desteklemek amacıyla aşağıdaki kimselere vakıflar yapılmıştır:

- Seğid Fakih
- Ermeni Baba
- Postinpuş Zaviyesi
- Sofi Oğlu
- Sefer Şah
- İsmail Fakih Evladı
- Muslih Fakih
- Musa Şeyh
- Hızır Şeyh
- Ede Fakih
- Halil Fakih Oğlu
- İshak Fakih Evladı
- Karaoğlan Zaviyesi
- Şerefüddin Paşa
- Ahi Güvedik
- Kılaguz Şeyh
- Kapaklu Beg
- Barak Dede
- Davud Fakih Evladı ,Adil fakih Evladı
- Şeyh Muhyiddin
- Aşık Evladı
- Şems Şeyh Evladı
- İlyas Bey Zaviyesi

⁷⁰Barkan Ömer-Lütfü-Meriçli Enver, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri*, C.I Ankara, 1983, s.109.

⁷¹ Erginli, a.g.m., s.108.

⁷² Erginli, a.g.m., s.109 .

- Helvacı Seydi Evladı
- Hacı Çarka Zaviyesi
- Erdicek Zaviyesi
- Şeyh Adil Evladı⁷³

Orhan Gazi' nin yapmış olduğu yirmi sekiz vakıftan sekiz tanesi fakih unvanlı kimselere yapılmıştır. Yedi tanesi ise şeyh unvanlı dervişlere yapılmış, üç tanesi ise zaviyelere yapılmıştır. Nitekim bu vakıflardan, Postinpuş Zaviyesi ve Ermeni Baba, Barak Baba, Aşık isimli kimselere yapılmış olan vakıflar Abdalan-ı Rum ya da Babai temelli dervişlere yapılmıştır. Ayrıca bunlar içerisinde kendi sarayında hocalık yapan Hacı Çakra' ya da vakıf yapması ilgi çekicidir.

1.3.3. Murad I Dönemi:(1362-1389)

Kadızzade Rumi adı ile bilinen Kadı Mahmut ile Cemaleddin Aksarayî, devrin uleması arasındadır. Cemaleddin Aksarayî; Fahreddin Razî soyundan gelmektedir. Aynı zamanda Halvetî tarikatına mensuptur.⁷⁴

Kaynaklarda Murad I dönemine ait Abdalan-ı Rum arasında geçen Abdal Musa, Hacı Bektaş Veli müridi olup Bektaşilik'in Osmanlı coğrafyasına taşınmasını sağlamıştır.⁷⁵ Bilindiği gibi bu dönemde kurulan yeniçeri ocağında Bektaşiler'in etkisinden bahsedilmektedir. Nitekim Mahmut II döneminde ilga edilinceye kadar Bektaşiler Osmanlı yönetiminden yana olmuşlardır.⁷⁶

Yine bu dönemde yer alan Mehmet Küşteri ve Postinpuş Baba Abdalan-ı Rum zümresi dervişlerindedir. Orhan Bey döneminde kendisine vakıf yapılmıştır.

⁷³ Sevim, Sezai, "Bursa ve Yakın Çevresinde kuruluş Devri Sultanlarınca Desteklenen Dervişler II", Bursa' da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü, Bursa Kültür ve Turizm Vakfı Yay., Bursa, 2002, s.151-152.

⁷⁴ Karakaş, a.g.e., s. 425.

⁷⁵ Ocak A. Yaşar, "Osmanlı Devletinde Sufi Çevreler Ve Abdalan-ı Rum Sorunu", Osmanlı Devleti'nin Kurucusu Osmangazi Ve Dönemi Sempozyumu Sonuç Bildirileri, Bursa Kültür Sanat Ve Turizm Vakfı Yay, Bursa ,1996, s.67.

⁷⁶ Ocak, A.Yaşar, Din ve Düşünce, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.I, İstanbul, 1999, s.136-137.

Bunun yanında Murad I döneminde gerek Anadolu gerekse Rumeli’de birçok kimseye vakıflar yapılmıştır. Tahrir defterlerinde de yer alan bu vakıflar aşağıdaki kimselere tahsis edilmiştir.

- Mehmet Seydi- Ali Seydi
- Ahmet Fakih Evladı
- Hızır Fakih
- Hızır İlyas Fakih Evladı
- İshak Ede Şeyh
- Şeyh Ali
- Ede Oruç
- Hasan Fakih
- Ömer Fakih
- Menteşe Şeyh
- Ahi Gündüz
- Turud Fakih
- Abdurrahman Zaviyesi
- Şeyh Güvenç
- Yegan Reis Zaviyesi
- Ahi Musa Zaviyesi
- Hacı İbri
- Abdal Cüneyd Zaviyesi
- Timurhan Şeyh zaviyesi
- Hacı Danişmend Fakih Zaviyesi⁷⁷

Murad I tarafından yirmi adet vakıf yapılmıştır. Bunlardan yedi tanesi fakih ünvanlı kimselere, beş tanesi şeyh ünvanlı kimselere yapılmıştır. İki tanesi ahi ünvanlı kimselere, bir tanesi ise abdal ünvanlı kimselere tahsis edilmiştir.

Genel itibariyle ele alındığında sultanların dervişlere vakıf yapma nedenleri şu şekilde özetlenebilir:

- Dervişlerin yönetime olan desteklerini sağlamak.
- Onların faaliyetlerini desteklemek.

⁷⁷Sevim, a.g.m., s.152-153.

- Onları destekleyerek yüce Yaratıcının rızasını kazanmak.
- Fethettiği yerlerin dervişlerce iskan edilmesi dolayısıyla fethin kalıcılığını sağlamak.
- Dervişleri yol güzergahlarında ayende ve revendeye yaptıkları hizmetler dolayısıyla ülke içindeki ulaşım kolaylığı ve emniyetin teminine çalışmak.
- Siyasi geleceği için dervişlerin nüfuzundan faydalanmak⁷⁸.
- Şehirlerde ve diğer meskun mahallerde, dışarıdan gelenlerin düzenli ve rahat konaklamalarını sağlamak .

Bu üç dönem ele alındığında, bu devirlerde yaşamış olan fikir adamlarının daha çok fakih ve sufi kökenli kimseler olduğu ve Osmanlı sultanları tarafından da bu kimselerin desteklendiği görülmektedir.

⁷⁸ Sevim, a.g.m., s.152-153

2. BÖLÜM

2. DEVLETLEŞME DÖNEMİ FİKİR ADAMLARI (1389-1451)

2.1.Siyasi Gelişmeler

Kosova Savaşında Murad I'ın şehit olması üzerine yerine oğlu Bayezid geçti. Önce Aydın, Mentеше, Teke, Saruhan, Karaman, Kadı Burhaneddin, Dulkadir ve Germiyan beyliklerine karşı askeri harekatta bulunarak Anadolu'da Türk birliğini sağladı.Rumeli de birçok sefer düzenledi. İstanbul'u kuşattı.⁷⁹Niğbolu Zaferi ile Haçlılara karşı büyük bir başarı kazandı. ⁸⁰(1396)

1402 yılında Timur ile yaptığı Ankara Savaşını kaybetti. Bu durum Osmanlı Devleti'nde on bir yıl süren Fetret Dönemi'nin başlamasına neden oldu.

1403 yılında vefat eden Yıldırım Bayezid devraldığı toprakları iki katına çıkarmıştır.⁸¹

„Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in mağlup olmasıyla başlayan Fetret Dönemi; Çelebi Mehmet'in kardeşlerini yenip tahta çıkışı ile sona erdi. (1413) Çelebi Mehmet asayişli sağlamak amacı ile güçlenen Karamanoğulları'nın nüfuzunu kırdı, Karamanoğlu Mehmet Bey'in eline geçen Osmanlı topraklarını geri aldı. Candaroğulları Beyliğinden Çankırı'yı ve ardından Canik (Samsun) bölgesini yeniden Osmanlı ülkesine kattı. ⁸²Fakat Şehzade Mustafa ve Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin'in isyanları ülkeyi karıştırmaktaydı.(1419) Şehzade Murat Rumeli ve Manisa'da ortaya çıkan bu isyanı bastırdı, Şeyh Bedreddin ve adamları yakalanarak idam edildi. 1420) Timur'un beraberinde götürdüğü Mustafa Çelebi de Anadolu'ya döndüğünde tahtta hak iddia etmişti. Şehzade Mustafa'nın Selânik'te başlattığı isyan bastırıldı. Asi şehzade Bizans'a sığınmak zorunda kaldı. Çelebi Mehmet döneminde,

⁷⁹ İnalçık,a.g.m. s.68.

⁸⁰ Uzunçarşılı,,a.g.e. ,s.260 vd.

⁸¹ Geniş bilgi için bkz;Yinanç, Mükrimin Halil, “Bayezid”, C.II, İA, MEB Yay, İstanbul, 1948.

⁸² Uzunçarşılı, , a.g.e. s.365.

Osmanlı ülkesinde sükûnet büyük oranda tesis edilmeye başlanmıştı. (1421)⁸³

Çelebi Mehmet'in ölümüyle devletin başına geçen Murad II 'nin ilk yıllarda gerçekleştirdiği fetihlerin çoğu Balkanlar'a yönelikti. Babasının en büyük yardımcısı olan şehzade Murat tahta çıktığı zaman Anadolu beyleri ve Bizans tarafından karşısına çıkarılan amcası Mustafa Çelebi'nin isyanını bir kez daha bastırdı ve Bizans'ı cezalandırmak için İstanbul'u kuşattı(1422).⁸⁴ Bu defa Murad'ın kardeşi Mustafa'nın isyan haberini alan Murat II, kuşatmayı kaldırarak kardeşini cezalandırmak zorunda kaldı.⁸⁵ İsyancıların yanında yer alan Anadolu Beylikleri'ne karşı harekete geçen II.Murat, Candaroğlu İsfendiyar Bey'i itaat altına aldı. İzmir Bey'i Cüneyd'i ortadan kaldırıp, İzmir, Aydın ve Menteşe civarını ele geçirdi. Germiyanoglu Yakub Bey topraklarını Osmanlılar'a bırakmayı vasiyet etmişti. Onun ölümüyle Germiyan ili de Osmanlılar'a katılmış oldu. (1428). Balkanlar'da da durum Osmanlılar lehine düzelmeye başladı. Nitekim Fetret devri sırasında elden çıkan topraklar geri alındığı gibi, 1440'a kadar Belgrat hariç bütün Sırp toprakları Osmanlı hakimiyetine girmişti. Fakat Erdel ve Eflâk'ta üst üste gelen bazı küçük bozgunlar Avrupa'da büyük bir sevinçle karşılanarak, Osmanlılara karşı yeni bir Haçlı Seferi'nin tertip edilmesine cesaret vermişti. II. Murat, Balkanlar'daki Osmanlı varlığını tehlikeye atmamak için Macarlarla Segedin Antlaşmasını imzaladı ,⁸⁶ ve bu anlaşmadan sonra tahttan feragat etti.(1444) Küçük yaştaki oğlu II. Mehmet'in hükümdar olmasını fırsat bilen Macarlar anlaşmayı bozdu ve yeni bir Haçlı ittifakı oluşturuldu. II. Murat yeniden ordunun başına geçerek düşmanı Varna Savaşı'nda karşıladı. Macar kralı öldürüldü. Haçlıların lideri durumundaki Jan Hünyad güçlüğüle kaçabildi(1444). Çandarlı Halil Paşa'nın ısrarıyla ikinci kez tahta çıkan II. Murat, Mora ve Arnavutluk'a sefer düzenledi. Varna'nın intikamını almak isteyen Jan Hünyad yeniden harekete geçti. Fakat II. Kosova Muharebesi'nde bir kez daha Sırp'lar büyük bir yenilgiye uğratıldı. (1448) Varna ve Kosova Savaşları'yla Osmanlılar Balkanlardaki durumunu iyice güçlendirmiş, Bizans'ın batıdan yardım

⁸³ Öztürk, Necdet, "Fetret Devrin ve Osmanlı Hakimiyetinin Yeniden Tesisi", *Türkler* , C.9, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s.221-230.

⁸⁴ Uzunçarşılı, a.g.e, s.429 vd.

⁸⁵ İnalçık, a.g.m. s.69.

⁸⁶ Öztürk, a.g.m. ,s.221-230.

alma umutları ise tamamen ortadan kaldırılmıştır.⁸⁷ II. Murat ölünce II. Mehmet yeniden Osmanlı tahtının sahibi olmuş (1451) ve Osmanlı Devleti artık bu dönemde tam bir cihan devleti haline gelmiştir.

2.2. Fikir Adamları

Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet, Murad II dönemleri fikir adamları ile ilgili bilgiler ve alındığı kaynak grubu konunun daha iyi izahı açısından tablolaştırılarak verilmiştir. Bu bölümde kullanılan kaynak Tevarih-i Âl-i Osman ve biyografik eserlerdir. Bilgilerinden faydalanılan Aşıkpaşazade, Baba İlyas Horasanî soyuna mensup, Ebu'l Vefa Bağdadî tarikına bağlı , 1393-1502 yılları arasında yaşadığı ifade edilen *Tevarih-i Âl-i Osman* isimli eserin yazarıdır.⁸⁸ Onun bu eseri Osmanlı Devleti'nin tarihi hakkında bilgi veren ilkler arasında yer alan önemli ve kıymetli bir eserdir. İlk üç padişah dönemini Yahşi Fakih'in Menakıbnamesi'ne dayandırmıştır.Devletin kuruluşundan 1478 yılına kadar olan hadiseleri eserinde nakletmiştir.⁸⁹ Nitekim bu tarihten sonra yazılan tüm eserler genel itibariyle bu kaynağı esas almıştır.Diğer eser ise Hoca Saadettin Efendi (öl. 1599) tarafından yazılmış *Tacüt-Tevarih* isimli eserdir. ⁹⁰ Kuruluştan Yavuz Sultan Selim dönemine kadar olan hadiseleri eserinde anlatmıştır. Kullanılan bir diğer kaynak ise Taşköprülüzade'nin *eş-Şakaik-ı Numaniye fi Ulema-i Devlet'il Osmanîye* isimli Arapça yazılmış eseridir. Bu eserde Kanuni Sultan Süleyman dönemine kadar on tabakada beş yüz yirmi bilginin biyografisine yer verilmiştir. Eseri Mecdi Mehmet Efendi Türkçe'ye çevirmiştir. Türkçe tercümesi ve ekleriyle birlikte 1852 yılında basılmıştır. Bu üç kaynaktaki bilgiler tablolara aktarılmıştır. Ardından tablolar dahilinde bu fikir adamları ile ilgili izahlara yer verilmiştir.

2.2.1. Yıldırım Bayezid Dönemi(1389-1402)

Tablolarda kaynaklardan alınan bilgiler karşılaştırmalı üç sütunda verilmiştir.

⁸⁷ İnalçık, a.g.m.s.70

⁸⁸ İnalçık, Halil, " Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalıdır." *Söğütten İstanbul'a*, Der.; Oktay Özel-Mehmet Öz, İmge Yay, .Ankara ,2000, s.119-127

⁸⁹ Babinger,Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları Ve Eserleri*, Çev; Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992, s.38-41.

⁹⁰ Babinger, a.g.e., s,137-140.

Kaynaklarda yer alan fikir adamları sütun başında kaynak ismi verilmek sureti ile tabloya yerleştirilmiştir. Böylece kaynaklar arası karşılaştırma yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Faydalanılan kaynaklar metin sonuna * işareti ile dipnot şeklinde verilmiştir.

Tablo 2.1. Yıldırım Bayezid Dönemi Fikir Adamları *

Aşık Paşazade Tevarih-i Âl-i Osman	Hoca Saadettin Efendi , Tacüt-Tevarih	Taşköprülüzade Şakaik-i Numaniye
Şemseddin Molla Fenarî	Şemseddin Mehmet Molla Fenarî	Şemseddin Mehmed bin Hamza bin Mehmed Fenarî
	Kara Alaaddin Oğlu Hasan Paşa	Mehmed bin Mehmed Kürdî
Mudurnulu Şeyh Fahreddin Efendi		Mecdüddin Ebu Tahir Mehmed bin Yakup İbn Mehmed Şirazi Firuz Abadi
Kutbeddin İznikî	Kutbeddin-İ İznikî	Kutbeddin İznikî
Yar Ali Şirazî	Yar Ali Şirazî	Yar Ali Şirazî
	Safer Şah	Safer Şah
Şeyh Hamid	Kayserili Şeyh Hamid	Şeyh Hamid bin Musa Kayserî
	Molla Yusuf Balî	Yusuf Balî İbn Mevlana Şemseddin Fenarî
		Şahabeddin Sivasî
		Bahaeddin Ömer Kutbeddin Hanefî
	Molla Abdülvacid	İbrahim bin Mehmed Hanefî
	Molla Aladdin-i Rumi	Alaaddin Rumî
	Molla Fahreddin-i Rumi	Fahreddin-i Rumî
		Mehmed bin Mehmed Yusuf Cezarî
	Şeyh Şemseddin Muhammed	Mehmed bin Mehmed Cezarî
		Mehmet Asgar bin Mehmed Cezarî
	Şeyh Erzincanlı Abdurrahman Efendi	Ahmed bin Mehmed bin Cezarî
	İbn Melek	Abdülvacid bin Melek
	Abdüllatif oğlu İbn Melek	Azizüddin Abdüllatif bin Melek
	Molla Burhaneddin Haydar	Mehmed bin Abdüllatif bin Melek
	Molla Fahreddin Acemî	Abdül Mecid bin Abdüllatif bin Melek
		Abdurrahman Bin Mehmet bin Ali bin Ahmed
	Molla Ahmed	Necmeddin Hanefî
		Hasan Paşa İbn Alaeddin Esved
	Ahmedî	Ahmedî
		Şeyh Bedreddin Mahmut
		Ahmet bin Mehmet bin Arapşah
	Hacı Paşa	Hacı Paşa
	Kayserili Şeyh Hamid	Şeyh Hamid bin Musa Kayseri Mehmed Şah İbn Mevlana Şemseddin Fenarî
		Şemseddin Mehmet Bin Ali Cezari
	Hacı Bayram Veli	Hacı Bayram Ankaravî
	Tapduk Emre	Tapduk Emre
	Yunus Emre	Yunus Emre

* Aşıkpaşazade, a.g.e. ,s.234-235, Hoca Saadettin Efendi, a.g.e. s.224 vd., Taşköprülüzade, a.g.e. , s.17-132

Osmanlı Devleti'nde Yıldırım Bayezid ile birlikte artık beylik sürecinden devletleşme sürecine geçilmeye başlandığı görülmektedir.

İlk medresenin 1321 yılında inşasından sonra Bursa merkez olmak üzere birçok Osmanlı şehrinde medreseler inşa edilmeye başlanmıştır. Medreselerin yaygınlaşmasıyla birlikte; Anadolu' da doğmuş birçok alim medreselerde müderrislik yapmak üzere Osmanlı coğrafyasına gelmiştir. Anadolu' da doğan alimlerin Mısır, İran, Türkistan, Suriye ve Irak gibi eski ilim merkezlerinde tahsillerini tamamladıktan sonra Osmanlı coğrafyasına geldikleri görülmektedir.⁹¹ Nitekim bu dönemde ulema sınıfının fikir adamları arasında ağırlığı artmış ve çok önemli bilgin ve düşünürler yetişmeye başlamıştır. Beyliklerin de Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte birçok ulema ve fikir adamının Osmanlı Devleti'ne dahil olduğu bilinmektedir.

İlk üç sultan dönemi fikir adamlarının en önemli özelliği sufi ve fakih kökenli olmalarıdır. Ancak devletleşme sürecine geçildikten sonra çok yönlü bilim adamlarının yetiştiği ulema sınıfının fikir adamları arasında ağırlığının arttığı tespit edilmektedir.⁹² Örneğin; Yıldırım Bayezid döneminde Tireli İbn Melek⁹³, Alaaddin Esved⁹⁴, Kudbeddin İznikî⁹⁵ gibi fıkıh alanında önemli eserler veren hukukçular yetişmiştir. Bunun yanında Molla Fenarî gibi Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislamı olan bir alimde bu dönemde yaşamıştır. Ulemadan Şihabeddin Sivasî, Safer Şah, Yusuf Balî, Bahaddin Ömer, Yâr Ali Şirazî, Muhammed İbn Yusuf el-Cezerî ve oğulları Muhammed el-Asgar ve Ahmed, Abdülvacid İbn Muhammed, İbn Arapşah gibi kimseler Osmanlı medreselerinde ders vermiş ve eserleriyle topluma ışık tutmuştur.⁹⁶ Nitekim Osmanlı Devleti'nde isyana sebebiyet veren Şeyh Bedreddin (ö.1420), yine bu dönemde yaşamış, medrese tahsili görmüş bir şahsiyettir.⁹⁷

⁹¹ İhsan Ekmeleddin, "Osmanlı Eğitim ve Bilim Müesseseleri", **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, C.I, İstanbul, 1999, s.235.

⁹² Karlığa, , a.g.m. , s.32.

⁹³ Baktır, Mustafa, "Tireli İbn Melek Ve İlmî Muhiti Hakkında Bazı Tespitler", **Türk Kültüründe Tire**, Haz: Mehmet Şeker, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994, s. 33-42.

⁹⁴ Cici Recep, "Klasik Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: Belli Başlı Hukukçular Ve Hukuk Çalışmaları", **Türkler**, C.11, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002 s.370-371.

⁹⁵ Cici , a.g.m.,s.370-371.

⁹⁶ Karlığa, a.g.m., s.32.

⁹⁷ Severcan, Şerafettin, "Şeyh Bedrettin Olayı", **Türkler** , C.11, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002. s.259-274.

Ulema sınıfının bu dönemden itibaren etkinliğinin artmasıyla birlikte daha önce bahsedilen kırsal kesimde kabul gören Vefâî, Haydarî, Kalenderî, Babaî temelli düşünce ve ekollerin dışında, şehirli halk arasında ve ulema arasında yaygın olan düşünce ve ekoller Osmanlı coğrafyasında varlığını hissettirmeye başlamıştır.⁹⁸ Örneğin; İlk şeyhülislam Molla Fenarî, Osmanlı Devleti'nde Ekberîyye, Erdebîllîyye ve Zeynîyye gibi üç tarikatın yayılmasında birinci derece amil olmuştur.⁹⁹ Bunun yanında Bistamiyye, Halvetiyye, Kadiriyye, Mevlevîyye gibi tarikatlar 14. yy sonlarından itibaren Osmanlı ülkesinde yayılmaya başlamıştır.

Yıldırım Bayezid devrinde hacca gitmek üzere Türkistan bölgesinden Şemseddin Mehmed el-Buharî (Emir Buharî) önderliğinde yola çıkan; Seyyid Usul, Seyyid Nasır, Seyyid Nimetullah-i Veli, Ali Dede el-Buhar, Baba Zakir, isimli bir grup dervişin bu vazifelerini ifa ettikten sonra Osmanlı topraklarına geldikleri bilinmektedir.¹⁰⁰

Bu dervişlerden Şemseddin Muhammed (Emir Buharî), Yıldırım Bayezid' ın kızı Fatma Hundî Sultan ile evlenmek suretiyle damadı olmuştur.

Ayrıca bu dönemde Kazerunîye tarikatı da Osmanlı topraklarına girmiştir. Nitekim Yıldırım Bayezid tarafından Kazerunîye Zaviyesi'ne ilk defa bu dönemde vakıf yapılmıştır.¹⁰¹

2.2.2. Çelebi Mehmet Dönemi (1413-1421)

Tablolarda üç sütun yer almaktadır. Kaynaklarda yer alan fikir adamları, sütun başında kaynak ismi verilmek sureti ile tabloya yerleştirilmiştir. Böylece kaynaklar arası karşılaştırma yapılması sağlanmaya çalışılmıştır. Faydalanılan kaynaklar metin sonuna * işareti ile dipnot şeklinde verilmiştir.

⁹⁸Demir, Ziya, *Osmanlı Müellifleri*, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul, 1994 s. 390 (Cici Recep, "Klasik Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: Belli Başlı Hukukçular Ve Hukuk Çalışmaları", *Türkler*, C.11, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002 s.370-371).

⁹⁹ Uzun Çarşılı, a.g.e., s. 532-534.

¹⁰⁰Erginli , a.g.m., s.108.

¹⁰¹Ocak, a.g.m., s.130.

Tablo.2.2. Çelebi Mehmet Dönemi Fikir Adamları*

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âl-i Osman	Hoca Saadetin Efendi, Tacüt- Tevarih	Taşköprülüzade, Şakaık-ı Numaniye
Mevlana Haydar Hırevî	Molla Fenarî'nin oğlu Muhammed Şah	Burhaneddin Haydar bin Mehmet Hırevî
	Karamanlı Küçük Yakub el- Asgar	Fahredden Acemî
Mevlana Mehmed-i Bezzazî	Niğdeli Kara Yakub	Kara Yakub bin İdris bin Abdullah Hanefî
Hacı Bayram	Molla Sofu Bayezid	Bayezid Sofî
	Molla Fazlullah	Fazlullah
	Abdülâtil Makdisî	Abdullah Mehmed bin Süleyman bin Said bin Mesud Rumi
	Emir Abdül Aziz oğlu Abdurrahim	Abdurrahim bin Emir Aziz Merzifonî
	Şeyh Pir İlyas	Şeyh Abdülmütî
	Şeyh Abdurrahman Çelebi	Abdullatif Makdisî
	Şucacceddin Halife	Zeynüddin Ebubekir Mehmed Bin Mehmed Hafî
	Şeyh Lütfullah	Pir İlyas
		Zekeriya Halvetî
		Abdurrahman Çelebi bin Mevlana Hüsameddin
		Şucacceddin Kirmanî
		Şeyh Bedreddin Dakik
		Şeyh Bedreddin Ahmet
		Baba Nuhas El- Ankaravî
		Selahaddin El- Bolavî
		Muslihiddin Halife
		Ömer Dede el- Bursavî
		Şeyh Lütfullah

11 yıllık fetret devrinden sonra hakimiyeti eline alan Çelebi Mehmet' in kısa süreli hükümdarlığı toparlanma ve eski gücü yeniden sağlama çalışmalarıyla geçmiştir. Bu durum ilmi faaliyetlerde yansımıştır. Bu dönemde tablolarda da yer alan Fahreddin el-Acemî, Haydar el-Hırevî Karamanlı Sarı Yakup, Kara Yakup, İbn Mesud er-Rumi gibi kimseler ön plana çıkmıştır.¹⁰²

Zeyniye tarikatının güçlü temsilcilerinden Abdülâtil Makdisî bu dönemde gelerek Bursa' ya yerleşmiştir.¹⁰³

* Aşıkpaşazade, a.g.e.,s.234-235 \Hoca Saadetin Efendi,a.g.e.s.224 \ Taşköprülüzade a.g.e. s.17-132

¹⁰² Karlığa, Bekir, a.g.m. s.32

¹⁰³ Ocak, A.Yaşar, Din ve Düşünce, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.I, İstanbul, 1999,s.131\Ayrıca bkz;Kara,Mustafa, Bursa'da Tarikatlar ve Tekkeler,Sır Yay.,Bursa, 2001,s.243

2.1.3. Murad II Dönemi (1421-1451)

Tablolarda üç sütun yer almaktadır.Kaynaklarda yer alan fikir adamları sütun başında kaynak ismi verilmek sureti ile tabloya yerleştirilmiştir.Böylece kaynaklar arası karşılaştırma yapılması sağlanmaya çalışılmıştır.Faydalanılan kaynaklar metin sonuna * işareti ile dipnot şeklinde verilmiştir.

Tablo 2.3. Murad II Dönemi*

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âl-i Osman	Hoca Saadettin Efendi, Tacüt-tevarih	Taşköprülüzade Şakaik-ı Numaniye
	Molla Yegan	Molla Yegan
<i>Mevlana Şerefeddin Kırımı</i>	Kırımı Molla Kemal oğlu <i>Şerefeddin</i>	Mehmet bin Halil Şerefüddin bin Kemal Kirmani
Hayredin Kırımı	Beşir Oğlu Molla Mehmet	Yusuf Balı bin Mevlana Yegan
Ahmed-i Gürani	Molla Şahabeddin Ahmet Gürani	Mehmet bin Beşir
Alaaddin-i Rumî	Molla Ahmed	Mehmet bin Halil
Mevlana Tusî	Şeyh Ali Molla	Seyyid Ahmed bin Abdullah Kirmani
Hızırşah	Sinaneddin Yusuf Bali	Seyyid Alaeddin Ali Semerkandi
	Molla Mecdüddin	Mevlana Mecdüddin
Akşemseddin	Molla Şükrullah	Ahmet bin İsmail Kürdi
Abdurrahman Kırımı	İbnü'l hatib	Hızır Bey bin Celaleddini
	Hızır	Abdurrahman Çelebi bin Hüsameddin
Akbıyık	Akbıyık Dede	Akbıyık

* Aşık paşazade, a.g.e. ,234-235

Hoca Saadettin Efendi,a.g.e. s.224/ Taşköprülüzade,a.g.e. , s.17-132

***Tablo.2.4.Murad II Dönemi**

Aşıkpaşazade, Tevarih-i Âl-i Osman	Hoca Saadettin Efendi, Tacüt-Tevarih	Taşköprülüzade Şakâik-ı Numaniye
Gümüşiöğü İlyas	Ayasluğ Kadısı Molla Mehmet	Molla Taceddin İbrahim
Kutbeddinoğlu	Karamanlı Molla Hamza	Hızır Şah
	İbn Temcid	İbn Temcid
	Seyyid Molla Ali	Hamza Karamanî
	Seyyid Molla Ali Kumranî	Alaaddin Tusî
	Molla Hüsameddin Tokadî	Hüsameddin Tokadî
	Molla Sinoplu İlyas	Seyyid Ali Komanatî
	Molla Ayas-ı Rumi	Seyyid Ali Acemî
	İMolla Kadıcık	İlyas Bin İbrahim Sinobî
	Molla Ali Koçhisari	İlyas bin Yahya bin Hamza Rumî
	İbn Manyas	Mehmet Bin Kadı Minyas
	Bahsayış Fakih	Bahsayış Fakih
	Kutbeddin İznikî'nin Oğlu Molla Mehmet	Kadı Balat
	Molla Fethullah Şirvanî	Alaaddin Ali Koçhisari
	Molla Şucaceddin İlyas	Mehmet Bin Kutbeddin İzniki
	Çandarlı Halil Paşa Oğlu Süleyman Çelebi	Fethullah Şirvanî
		Şucaceddin İlyas
	Şeyh Mehmet	İlyas Hanefî
	Şeyh Ahmet Bican	Süleyman Çelebi Bin Halil Paşa
	Şeyh Muslihiddin	Hasan Bin Emir Ali
	Şeyh Pîrî Halife	Pîrî halife
		Taceddin Yazıcızade Mehmet Çelebi
	Şeyh Taceddin	Hasan Hoca
	Şeyh Hasan Hoca	
	Şeyh Veli	Veli Şemseddin Mevlana Şeyhi
		Şeyh Muslihiddin
	Akbıyık Dede	Akbıyık Sultan
		Necaşi Fakih
		Şeyh Ahmedî
		Mevlana Şeyhi

Murad II ile birlikte ilmi ve tasavvufi hayatta bir hareketlilik başlamıştır.

Bu dönemde tablolarda da yer alan Muhammed Bin Armağan bin Halil, Yusuf Balı İbn Molla Yegan, Muhammed İbn Beşir, Şerefüddin İbn Kemal el-Kırımî, Seydi İbn Abdullah el-Kırımî, Ali es-Semerkindî, Mevlana Şükrullah, Alaaddin Ali et-Tusî, Seyyid Ali el-Acemî, Hüsameddin et-Tokadî, İlyas İbn İbrahim, İbn Kadı Minyas, Fethullah Şirvanî gibi bilginler ilim ve hikmetin yayılmasına çalışmışlardır.¹⁰⁴ Bu

*Aşıkpaşazade, a.g.e. ,234-235/Hoca Saadettin Efendi,a.g.e. s.224/ Taşköprülüzade,a.g.e., s.17-132.

¹⁰⁴Mecdi Mehmet Efendi, a.g.e., s.17-127.

alimlerden çoğu İbn Sina, Gazali, Fahreddin er-Razi, Nasireddin Tusi geleneğinin temsilcileri olmuşlardır.¹⁰⁵

Entelektüel seviyede bir tasavvuf anlayışının yanında, kırsal kesimde de Hacı Bayram Veli, Şeyh Akbıyık gibi güçlü tarikat temsilcileri vardır

2.3. Fikir Adamları İle Sultanların İlişkileri

Yıldırım Bayezid Dönemi'nde Bursa'ya gelen Şemseddin Muhammed (Emir Sultan), padişahın kızı Fatma Hundî Sultanla evlenmiş ve akrabalık tesis edilmiştir. Bu olay sultanın tasavvufi zümrelerle olan ilişkisini göstermesi bakımından manidardır. Ancak bu yakınlığa rağmen Emir Sultan padişahın halktan ayrı yaşamasını kendi yöntemleri ile tenkit ederek toparlanmasını sağlamaya çalışmıştır.¹⁰⁶ Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhülislamı olan Molla Fenarî de hükümdara zaman zaman ikazda bulunmuş; bir defasında cemaatle namazı terk ettiği gerekçesiyle sultanın şahitliğini kabul etmemiştir.¹⁰⁷ Bu hadiselerden de anlaşılacağı gibi Osmanlı sultanları ilim adamlarına azami hürmet göstermiş ve onlara fikir hürriyeti sağlayarak, kendilerini tenkit ettirecek kadar ön plana çıkarmışlardır. Bunun yanında bu iki zat 1402 Ankara Savaşı'nda Timur' a karşı Yıldırım Bayezid' in yanında savaşarak manen destek olmuşlardır. Ayrıca Yıldırım Bayezid, Şeyh Ramazan isimli bir mutasavvıfa vazife vermiş, kadıların durumunu kontrol ettirmiştir.¹⁰⁸

Yine bu dönemde Bursa'da bir Kazerunî Zaviyesi açılması, sultanın verdiği önem açısından dikkat çekicidir.¹⁰⁹

Çelebi Mehmet döneminde; medrese tahsili görmüş ilim adamı olan Şeyh Bedrettin tarafından çıkarılan isyan, bu şahsın öldürülmesi ile sonuçlanmıştır(1420).

¹⁰⁵ Karlığa, Bekir, a.g.m. s.32 -33.

¹⁰⁶ Erginli, a.g.m. s.109.

¹⁰⁷ Gündüz, a.g.e. ,s. 22.

¹⁰⁸ Hoca Sadettin Efendi, a.g.e. C.I s.224.

¹⁰⁹ Ocak, A.Yaşar, a.g.m., s.130.

Bu zaviye hakkında bilgi için bkz;Kara, a.g.m., s.28.

Bu gibi olumsuz hareketler yüzünden tekke ve zaviyelere karşı ihtiyatlı davranılsa da bağılılık devam etmiş, zaviyelere yeni vakıflar tesis edilmiştir.¹¹⁰

II. Murat' ın tahta çıkışında Emir Sultan tarafından kılıç kuşandırılmıştır. Bu olayla bir nevi padişah dervişlerden “destur” almaktadır.¹¹¹ Germiyan Beyliği' nin topraklarının Osmanlı'ya katılmasıyla, Mevlevîler'in varlığı hissedilmeye başlanmıştır.¹¹² Bu dönemde Hacı Bayram Veli ile Bayramiye tarikatı yönetim çevrelerinde etkin olmuşlardır. Murad II' ye fetih müjdesini veren Hacı Bayram Veli sultan tarafından desteklenmiştir.¹¹³ Yine devrinin alimlerinden Şeyh Sucaceddin Karamani' ye Sultan Murad II tarafından bir mescid ve zaviye yaptırılmıştır.¹¹⁴

¹¹⁰Gündüz, a.g.e., s. 27

¹¹¹Erginli, Zafer, a.g.m., s. 110

¹¹² Bardakçı, a.g.m., s. 457

¹¹³ Gündüz, a.g.e., s. 27

¹¹⁴ Gündüz, a.g.e., s. 28

3. BÖLÜM

BAYEZİD I., MEHMED I VE MURAT II DÖNEMLERİNDE SULTANLARIN FİKİR ADAMLARINA YÖNELİK VAKIFLARI

3.1. Vakıf Kayıtlarının Tespiti

3.1.1. Kaynakların Tanıtımı

Osmanlı Devleti' nin kuruluşu ile ilgili kaynakların ancak bir asır sonraya dayanması, bu kaynaklardaki bilgileri tartışmalı hale getirmiştir.¹¹⁵ Döneme ait ilk eserler olarak, Ahmedî' nin İskendernamesi ile Yahşi Fakih' ın Menakıb-ı Âl-i Osmanı isimli eseridir. Bu sahadaki ana kaynakların başında Aşıkpaşazade' nin Tevarih-i Âl-i Osman isimli eseri gelmektedir.¹¹⁶ 1422' ye kadar olan olaylar için Aşıkpaşazade bu eseri kullanmıştır.¹¹⁷ Kuruluş döneminden sonra yazılmış olan tevarihler¹¹⁸ kaynak olarak Aşık Paşazade' nin eserini kullanmışlardır. Tevarihlerin hikayeci bir üslupla yazılmış olması, bazı araştırmacılar tarafından eleştirilse de¹¹⁹ diğer kaynaklarla birlikte tahlil edildiğinde kıymetli bilgilere ulaşılabilmektedir. Tevarihler yanında dönemle ilgili kaynaklar arasında menakıbnameler, gazavatnameler,¹²⁰ tarihi takvimler¹²¹ de bulunmaktadır.

¹¹⁵Emecen, a.g.m., s.15-32.

¹¹⁶ Bu eserin tahlili için bkz; İnalçık Halil, Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı, Söğütten İstanbul'a, Der: Oktay Özel-Mehmet Öz, İmge Yay., İstanbul, 2000 s.94.

¹¹⁷ İnalçık Halil, a.g.e. ,s.94.

¹¹⁸ Mehmed Neşri, Kitab-ı Cihannüma (Neşri Tarihi), yay. haz. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen C.II, 2, Baskı, Ankara 1987;/ Hoca Saadettin Efendi, Tacüt-Tevarih I-II, İstanbul, 1980.

¹¹⁹ İmber, Colin, İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları, Söğütten İstanbul' a Der: Oktay Özel-Mehmet Öz, İmge Yay., İstanbul 2000 s.39-71.

¹²⁰ Anonim bir eser olarak örnek verebiliriz; Gazavat-ı Sultan Murad Bin Mehmet Han Yayınlayan; H. İnalçık-M. Oğuz, Ankara 1978.

¹²¹ Osmanlı tarihi takvimleri için bkz; Haz; Atsız Nihal, Osmanlı Tarihine Ait Tarihi Takvimler, İstanbul, 1961.

Yukarıda bahsettiğimiz kaynak grubunun yanında, dönem hakkında sağlıklı bilgi edinebilmek için resmi kaynaklara da müracaat etmek gerekir. Bu kaynaklar arasında Osmanlı Dönemi'nin temliknameleri, vakfiyeleri, şeriye sicilleri, tahrir defterleri, paraları ve kitabeleri önemli yer tutmaktadır.

Bir mülkü ebedi olarak amme(kamu) yararına tahsis etme işine vakıf denilmektedir.¹²² Kişi bazen bu tasadduk etme işini bir başka şahsın yaptırdığı esere yönelik hasretmekte ve bunu bir vakfiye ile de onaylatmaktadır.¹²³ İşte Osmanlı sultanları gerekli gördükleri durumlarda şahsi mallarından vakıf yapmışlar ya da devletin malından temlik olarak vermişlerdir. Yapmış oldukları vakıflar Osmanlı belgelerinde gözlenmektedir.

Osmanlı Devleti'nde asırlar boyunca nüfus ve tahrir işlemleri ile halkın ve yönetici kesimin yapmış olduğu vakıflar, temlikler, mülkler, yöredeki en küçük kullanım birimi olan çiftlikler, yöreye ait ürünler, miktarı elde edilen gelirler, cami, mescid, dükkan gibi birimlerin tümü Osmanlı toprakları üzerindeki tüm kullanım işlemleri, yöneticiler tarafından en küçük yönetim birimlerine kadar kaydedilmiştir. Bu kaydetme işlemi 20-30 yıl aralıklarla özel olarak yapılmaktadır. Bu iş için özel görevliler tayin edilmektedir. Tahrir sonucu elde edilen tüm bu kayıtlar tahrir ya da vakıf tahrir defterleri adı verilen defterlere kaydedilmektedir.¹²⁴ Bugün Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-u Kadime Arşivi'nden ulaşacağımız bu defterler, güvenilir bilgiler veren kaynaklar arasında yer almaktadır.¹²⁵ Devletin kuruluş döneminden itibaren sultanlar, yöneticiler ve halk tarafından yapılan vakıfların ve temliklerin kayıtları, bölgesel olarak yapılan tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Kuruluş dönemine ait tahrir defterleri günümüze ulaşmamıştır. Ancak sonraki dönemlere ait bölgesel tahrir defterlerinde bu ilk dönemlere ait kayıtlar, açıklamaları ile birlikte ayrıntılı biçimde aktarılmıştır. Örneğin; Hüdavendigâr Livası' na ait değişik yıllarda tahrirler yapılmıştır. Bunlardan

¹²²Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C III MEB Yay., İstanbul, 1993,s.577

¹²³Akgündüz, Ahmet, *İslam Hukuku Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Ankara 1988

¹²⁴Tahrir ile ilgili ayrıntılı bilgi için bknz: İnalçık Halil, *Giriş 438 Nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yay. (B.O.A olarak kısaltılacaktır.) No: 27, Tıpkı Basım, Ankara, 1993 / Barkan Ömer Lütfü-Merçili, Enver, *Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri*, Ankara 1988.

¹²⁵Barkan, Ömer Lütfü, "Türkiye' de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Arazi Tahrirleri: Hakana Mahsus İstatistik Defterleri", *İktisat Fakültesi Mecmuası-II İstanbul 1941.29-52.*

günümüze gelenler şunlardır: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tasnifi; 113, 453, 531, 166 nolu defterlerindeki kısmi sayfalar ile Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-u Kadime Arşivi'ndeki 570, 580, 585 nolu defterlerin bölümleri, Hüdavendigâr Livası' na aittir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi' nde 166 nolu olarak kayıtlı tapu tahrir defteri, 1530 yılında yapılan tahrir işlemi içerir. Bu defterde Osman Gazi döneminden itibaren sultanların yapmış oldukları tüm vakıflar ayrıntılı bir biçimde izlenebilmektedir.

Osmanlı Devleti' nin devletleşme döneminde (1389 – 1451) Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve Murat II dönemlerine ait sultanların fikir adamı hüviyetinde olan kişilere yapmış olduğu vakıflarla ilgili olarak, Başbakanlık Osmanlı Arşivinde kayıtlı 937 / 1530 tarihli “Defter-i Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu” adlı defterde bilgiler bulunmaktadır. Bu defter 1530 yılında yapılmış olan tahriri içermektedir. İcmal (özet) bir defterdir. Ancak mufassal vakıf defterlerinde buna ek olarak sadece açıklamalar detaylı olarak verilmektedir.

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz 937/1530 tarihli “Defter-i Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri” Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir kısmında 438 nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu I ve 166 nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu II olarak kayıtlıdır. 438 nolu defter iki cilt olarak yayımlanmıştır. İlk cildinde o dönemde Kütahya, Karahisar-i Sahib, Sultanönü sancaklarına¹²⁶; ikinci cildinde ise Bolu, Kastamonu ve Kocaeli sancaklarına ait tahrirler yer almaktadır.¹²⁷ 166 nolu defterin ikinci cildinde ise, Hüdavendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alaiye sancaklarına ait tahrirler yer almaktadır.¹²⁸

Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve Murad II' nin fikir adamlarına yapmış olduğu vakıf ve temliklerin Anadolu Vilayeti'ndeki kısmı ile ilgili olarak yukarıda bahsettiğimiz defterlerden faydalanıldı. Rumeli' deki kısmı ile ilgili olarak ise Tayyip Gökbilgin' in çeşitli tahrir defterlerinden tespit ederek hazırladığı *Edirne Ve Paşa Livası* isimli eserinden yararlanıldı.¹²⁹

¹²⁶ 438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I, B.O.A., No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1993

¹²⁷ 438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I, B.O.A. Yay No: 20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994.

¹²⁸ 166 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I, B.O.A. Yay No: 27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995.

¹²⁹ Gökbilgin, M. Tayyip, , XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.

3.1.2.Vakıf Kayıtları

3.2.Fikir Adamlarına Yönelik Vakıflar

3.2.1. Bayezid İ'in Yaptıkları

Liva-i Hüdavendigâr¹³⁰

S.25- Kaza-i İnegöl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr mezraa der karye-i Emir Şeyh hane; 6, mücerred; 1, hasıl; 250

S.31- Kaza-i Yarhisar \ 'An Bayezid Hüdavendigâr mezraa-i Nasuriddin hasıl; 110

S.57- Kaza-i Söğüd \ 'An Bayezid Hüdavendigâr çiftlik-i Eşref der karye-i Sarrachane

S.64- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr çiftlik-i Hüseyin Şeyh der karye-i mezkur (Tokluca) hasıl; 160

S.65-Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr mezraa-i Kara Ahmet oğlu. Hane ;2 mücerred; 1 hasıl; 110

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin Hamza Şeyh dört müdlük yerdir.

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr çiftlik-i Hacı Fakih der mezra-i Sürümlü. Hane; 170

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr çiftlik-i Hızır Fakih ve Süleyman Fakih der karye-i Dere. Hane; 5 hasıl; 250

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin-i Şeyh İbrahim der mezraa-i Salık. Hane; 170

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin-i Halil Fakih üç müdlüktür.

¹³⁰ 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937\1530) BOA Yay No: 27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin-i Hızır Şeyh der mezraa-i Kozcalar. Hasıl; 180

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin-i Duman Şeyh der karye-i Çekür. Hane; 1 hasıl; 80

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr zemin-i Bayram Gazi der karye-i Piyaz. Hane; 6, hasıl; 50

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Bayezid Hüdavendigâr çiftlik-i Murad Bahadır der mezra-i Sürümlü. Hasıl; 120

S.76- Kaza-i Göynük \ 'An Bayezid Hüdavendigâr vakf-ı zaviye-i Mehmet Beg bin Hamza Beg der karye-i Halıç. Hane; 43 Mücerred; 1. Karye-i İnebegi hane; 5, mücerred; 6. Mezra-i Ko-oğlu. Mezra-i Karaçay. Zemin der karye-i Halıç üç müdlük .Nakdiye meblağ 2700. El masraf cihet-i tevliyet; hali. Cihet-i meşihat; fi yevmi 2.Cihet-i kitabet; fi yevmi 2 .Yekün: karye; 2, mezra; 2, zemin; 1, meblağ; 2700, hasıl; 5286

S.88- Kaza-i Akhisar \ 'An Bayezid Hüdavendigâr Zaviye-i Ahi Hızır der karye-i Eşkünü. Hasıl; 10, mücerred; 4, imam; 1, hasıl, 730.

LİVA-İ AYDIN¹³¹

S.430-Kaza-i Güzel hisar \ Vakf-ı evlad-ı Hacı Yahşi merhum Yıldırım Hüdavendigâr vakf eylemiş.Çiftlik 160 dönüm yerdir.Hasılı evlada vakıf.Nefer , 6.Alel'İştirak tasarruf iderler.Bu zaman gelince rüsûm-u reayadan gayrından muaf olagelmişlerdir.

S.449-Kaza-i Alaşehir \ Vakf-ı zaviye-i merhum Yıldırım Bayezid Hüdavendigâr der nefsi Alaşehir.Başhane der Alaşehir fi sene 3601.İcare-i tahunhane fi sene 150.Bağçe fi sene 50 .Yekün 3800

LİVA-İ KOCAELİ¹³²

S.783- Kaza-i Şile \ Vakf-ı kudvet' ül meşayih ve'l Ebu İshak Kazerunî Rahmetullah-i aleyh Hazretleri zaviyesine merhum Bayezid Hüdavendigâr tabe

¹³¹ 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), BOA Yay No: 20, Tıpkı Basım, Ankara, 1995

¹³² 438 (I) Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), BOA Yay No: 27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995.

serrahu vakf idüp ve nefsi-i Şile ahalisi Avarız-ı divanı ve tekalif-i örfiyeden muaf olmuştur. Hane ma gebran; 234, mücerred; 15, hasıl, 21959.

LİVA-İ EDİRNE ¹³³

S.183 \ Vakf-ı zaviye-i Bahaeddin Paşa der Siruz Sultan Bayezid Han bin Sultan Murad Han temlik idüp mezkur zaviyesine vakf emiştir. Sultan Mehmet Han' dan ve Sultan Bayezid Han' dan ve padişahımız Ensara hazretlerinden mukarrernameleri vardır. Karye-i Yanikos nam diğer tabi el mezkur hane; 78 mücerred; 18 -30 Hasıl; 15943¹³⁴

S.187 \ Vakf-ı Hacı Ahmet ki Merhum Bayezid Hüdavendigâr' dan mukarrer vakıftır. Asarbeği viran ki Hacı Köyü dimekle mağruf dur. Mezkur Hacı Ahmet' in oğlu Mehmet tasarruf edermiş. Evvel vefat edicek oğlu Mahmut' a verilmiş. Vakfiyet üzere tasarruf eder. Elinde padişahımızın hükmü hümayunu vardır. Süleyman veled-i Ali, Makbul veled -i Abdullah, Hızır Veled Ali Hasıl; 200¹³⁵

S.187 / Der Karye-i Eşreflü Bayezid Hüdavendigâr Mevlana Hayreddin' e Kavalar Kilisesi vakf-ı evlad etmiş. Elinde Bayezid Hüdavendigâr hükm-ü hümayunu vardır. Şimdiki halde onun evladından Ahmet fakih oğlu Mehmet' i kalmış vakfi evladı tarikiyle tasarruf eder.¹³⁶

S.188 / Vakf-ı Aydın Şeyh bir çiftlik mikdarı yerdir. Bundan Mezkur Aydın Şeyh Merhumen Sultan Mehmet Han ve Sultan Murad Han ve dedeleri vakf-ı evlad etmiş imiş. Şimdiki halde mezkur Aydın Şeyhi evladından Hamza ile Ramazan tasarruf ederler. Elllerinde padişahımızdan hükm-ü hümayun vardır. Hasıl; 200.¹³⁷

S.191 / Emlak-ı Nahiyet-i Gelibolu.Hore adlu köyde bundan Merhum Bayezid Hüdavendigâr Horemer adına bir çiftlik yeriyle bağ ve evler mülküne vermiş. Elinde Bayezid Hüdavendigâr' ın hükm-ü hümayunu vardır. Şimdiki halde

¹³³M.Tayyib Gökbilgin, XV.-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Üçler Matbaası İstanbul 1952.

¹³⁴167 nolu Tapu Defteri varak 39 (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

¹³⁵12 nolu Tapu Defteri s.253 (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

¹³⁶M.Tayyib Gökbilgin a.g.e.

¹³⁷77ve 470 nolu Tapu Defterleri, (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

onun evladından Timurhan'la Timur tasarruf elindedir. Mülkiyet üzere tasarruf ederler. Eski defterde dahi mesturdur. Hasıl; 300.¹³⁸

S.193 / Vakf-ı Şeyh Ahmet Zemini bundan Padişahımız Derviş Bayezid vakf etmiş imiş. Ol dahi Malkara' da olan zaviyesine vakf etmiş. Mezkur yerin padişahımızın hükmü vardır. Anda mesturdur. Şimdi Derviş Murad elindedir. Eski defterden böyle yazılmış.¹³⁹

3.2.2.Sultan Mehmet I' in Yaptıkları

LİVA-İ BİGA¹⁴⁰

S.220– Kaza-i Biga \ Vakf-ı çiftlik-i karye-i Danişmend sınırında “Beğdili” demekle meşhur yeri ki merhum Sultan Mehmet Han zikr olunan çiftliği Hacı nam kimseneye vakf eylemiş. Mezbur dahi evladına vakf etmiş. Ellerinde hükümleri vardır. Hane; 10, mücerred; 2, hasıl; 1016.

LİVA-İ KARESİ¹⁴¹

S.292– Kaza-i Manyas \ Çiftlik-i tabi-i Manyas Hacı Kapaoğlu Sultan Mehmet Handan vakıftır. Hane; 4, mücerred; 1, hasıl; 250.

LİVA-İ KOCAİLİ¹⁴²

S.791- Kaza-i Gegivize \ Vakf-ı evlad-ı İvaz Fakih 'an Sultan Mehmet karye-i Çamluca. Hane; 2 Hasıl; 2066.

¹³⁸ 12 nolu Tapu Defteri s. 194- (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

¹³⁹ 12 nolu Tapu Defteri s.250- (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

¹⁴⁰ 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937\1530), BOA Yay No: 20, Tıpkı Basım, Ankara, 1995.

¹⁴¹ 438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I,BOA,No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1993.

¹⁴² 438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I,BOA,No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1993.

S.804- Kaza-i İznik \ Mülk Şeyh Muhyiddin bin Mevlana Kutbeddin 'an Sultan Mehmet ve Emir Süleyman. Yaylak-ı başlarca minha fi sene 360. Mezkur yerler İznik' de olan Şeyh Camii'nin hademesine vakf olmuştur. Tahıl bazarında bir nakbend dükkanı İbn Halife nam kimesne Şeyh Kutbeddin Camii hademesine vakf eylemiş. Hasıl fi sene; 60.

3.2.3. Sultan Murad II' in Yaptıkları

LİVA-İ HÜDAVENDİGAR¹⁴³

S.25- Kaza-i İnegöl \ Vakf-ı Sultan Murad çiftlik-i Emir Hacı der karye-i Süpürdi. Hasıl; 200. Karye-i mezbur imam olana meşruttur.

S.50- Kaza-i Yenişehir \ 'An Sultan Murad vakf-ı zaviye-i Şeyh Akbıyık. Karye-i İmar beg. Guleman ma gebran nefer; 7, hasıl; 4835.

S.64- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad çiftlik-i Şeyh İlyas der mezra-i Turası. Hasıl; 130.

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad çiftlik-i Ahmet Fakih. Hasıl; 150.

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad mezra-i Abbas Seydi. Hasıl; 200.

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad çiftlik-i Seydi Fakih der mezra-i Poladlu. Hasıl 110.

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad çiftlik-i Davud Fakih der karye-i Aktaş. Hasıl; 165.

S.65- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad çiftlik-i Hüseyin Fakih der Kozcaviran.

S.66- Kaza-i Göl \ 'An Sultan Murad zemin-i Kulavuz Fakih altı müdlüktür. Hasıl; 150.

S.77- Kaza-i Göl \ An Sultan Murad vakf-ı evlad-ı Şeyh Hasan mezra-i Beder. Hasıl; 362.

¹⁴³ 166 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937\1530), BOA Yay No: 20, Tıpkı Basım, Ankara, 1995

S.100- Kaza-i Göl \ Vakf-ı Sultan Murad tabe serrahu .Ebna-i merhum Akşemseddin. Mezraa-i Gölözi el mağruf Yorgi Çiftliği diye bilinir. Zemin; 2 kıta, asiyab bab 2 der Göynük.

S.100-Mezra-i Şeyh Öyiciği. Hasıl; 120. Mezraa-i Sarac Mehmet hane; 4, hasıl; 270. Yekün mezra; 3, hane; 3, hasıl; 390.

LİVA-İ KOCAİLİ¹⁴⁴

S.777- Kaza-i Kandıra.\Vakf-ı evlad-ı Belid an canib-i Abdal (gazi) Murad Han mezra-i Sultanoğlu hane; 3, hasıl; 460.

S.783- Kaza-i Şile \ Vakf-ı evlad-ı Fazlululah an canib-i Sultan Murad zemin; 3, çiftlik. Hasıl; 600. Haliya evlada tasarruf olunur.

S.811- Kaza-i İznik \ Vakf-ı evlad-ı Musa Danişmend an canib-i Sultan Murad mezra-i Yaylacık. Hasıl; 100.

LİVA-İ EDİRNE

S.266 / Vakf-ı Cüneyd Fakih merhum mağfur Sultan Murad Han tabe sera işbu Eymirlü, köy-ü mezbur Cüneyd Fakih Seydi Mehmet evladından Seydi Mahmud ve kardeşi oğulları Emir ve Ahmet Pir Mehmet Seyid Abdu'lselam ve Seydi Yusuf ve Seyid Ali oğlu Emir Ahmet tasarruf eder ve bu sahib-i vakfin evladından kızı Rabia Hatun dahi hükm-ü hümayunu sadıka alıp onlarınla bile mutasarruf-u evvel deyü emr olunmuş ve mezburdan seyyidlerin dahi ellerinde padişahımız Sultan Bayezid Han' dan ve selatin-i kadimden hükm-ü şerifleri vardır.¹⁴⁵

S.277 / Mezra-i Sadık Fakih mea İlyas Fakih yeri demekle meşhur dur. Merhum Murad Beg Halil veled-i İlyas Fakih' e vermiş sonra merhum Sultan Murad Han kardeşi Sinan Fakih' e vermiş. Mezkur Sinan Fakih dahi fevt olup oğlu Sadık

¹⁴⁴ 438 Nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri II,BOA,No:28, Tıpkı Basım, Ankara, 1993.

¹⁴⁵ 20 nolu Tapu Defteri varak; 145vd(M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

Fakih' e verilmiş. Elinde merhum Murad Beg' den tevki-i şerif var. Vakfiyet üzere bi-kalem asılda dahi bu suret üzere kayd almıştır. Gerü asıl üzere kayd oldu.¹⁴⁶

S.282 / Vakf-ı Çakmak Dede merhum Sultan Murad Han vakf etmiş imiş. Merhum Sultan Murad Han zamanında evkaf ve emlak bozulduğu vakit bozulmayub mukarrer vakıfmış. Haliya padişahımız Sultan Bayezid Han saltanatına dahi vakfiyetin mukarrer dutub hükm-ü şerif kılmış ve selatin-i kadimden dahi ahkâmı şerifleri vardır. Mezkur Çakmak dede' nin oğlu Teslim Dede tasarruf edip ayende ve revendeye hizmet eder. Çiftlik-i mezkur Mustafa veled Hacı Musa Sahib Vakıf Kendim 7 müd-700. İsmail Gulam Teslim dede 7 müd -560 Balaban azade Teslim Dede Hasıl çayır ve sazlık 200 Cem'an hane 11 hasıl 2562¹⁴⁷

3.3. Vakıf Kayıtlarının Tahlihi

3.3.1. Tablolar

Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet, Murad II' nin fikir adamlarına yönelik vakıfların tespitini yaptıktan sonra üç tablo oluşturuldu. Bu tablolarda birinci sütunda vakıf gelirinin bulunduğu sancağı ikinci sütunda da ait olduğu kaza belirtilmektedir. Üçüncü sütunda vakfın yapıldığı taraf belirtilirken dördüncü sütunda ise gelirin cinsi ve miktarı belirtilmektedir. Son olarak da beşinci sütunda her vakfın kaydının nerelerden, hangi kaynaktan tespit edildiği belirtilmektedir. Altıncı sütunda kaynaklar belirtilirken, kullanılan sayılar ve kısaltmalar hakkında açıklama vardır. Örneğin; 438 ve 166 numaraları Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Tapu Tasnifi kısmında Anadolu Vilayeti' nin kayıtlarını ihtiva eden "Defter-i Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu " adlı defterin I. (438 nolu) ve II. (166 nolu) ciltlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu defter numaralarından sonra (mesela: 166 / 25) kesme ile ayrılan ikinci sayı ise o defterin ilgili sayfasını belirtmek için kullanılmıştır. Ayrıca Rumeli' deki vakıfların yer aldığı (mesela: Edirne ve Paşa Livası/183) şeklindeki ifade de ise ilk kısım bilginin alındığı "Tayyib Gökbilgin, Edirne Ve Paşa Livası, Üçler Matbaası

¹⁴⁶ 180/35nolu Maliye Defteri varak; 150, (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

¹⁴⁷ 20 nolu Tapu Defteri varak; 134 (M.Tayyib Gökbilgin, a.g.e.).

İstanbul, 1952" isimli eseri belirtmektedir. Kesmeden sonra yer alan sayı ise bilginin yer aldığı sayfayı ifade etmektedir.

Tablo 3.1. Yıldırım Bayezid' in Fikir Adamlarına Yönelik Vakıfları

<u>Sancak</u>	<u>Kaza</u>	<u>Vakfedilen Taraf</u>	<u>Vakfedilenin Cinsi</u>	<u>KaynakYeri</u>
Hüdavendigâr	İnegöl	Emirşeyh	1 Mezraa	166/25
"	Yarhisar	Nasuriddin	1 Mezraa	166/31
"	Söğüt	Eşref	1 Çiftlik	166/57
"	Göl	Hüseyin Şeyh	1 Çiftlik	166/64
"	"	Kara Ahmetoğlu	1 Mezraa	166/65
"	"	Hamza Şeyh	Zemin-4 Müdüük Yer	166/65
"	"	Hacı Fakih	1 Çiftlik	166/65
"	"	Ahmet Fakih	1 Çiftlik	166/66
"	"	Hızır Fakih Ve Süleyman Fakih	1Çiftlik	166/66
"	"	Şeyh İbrahim	1 Zemin	166/66
"	"	Hallî Fakih	1 Zemin	166/66
"	"	Hızır Şeyh	1 Zemin	166/66
"	"	Duman Şeyh	1 Zemin	166/66
"	"	Murad Bahadır	1 Çiftlik	166/66
"	Göynük	Zaviye-i Mehmet Beg bin Hamza Beg	2 Karye, 2 Mezraa, 1 Zemin	166/76
"	Akhisar	Zaviye-i Ahi Hızır	1 Karye	166/88
Aydın	Güzel Hisar	Hacı Yahşi	1 Çiftlik	166/430
"	Alaşehir	Zaviye	Tahunhane, 1 Bağçe	166/449
Kocallı	Şile	Ebu İshak Kazerunî Zaviyesi'ne	Şile Kazasının Geliri	438II/783
Edirne (Paşa Livası)	Siruz(Serez)	Bahaeddin Paşa bin Hızır Zaviyesi	1 Karye	Edirne Ve Paşa Livası/183
"	Malkara	Hacı Ahmet	1 Köy	Edirne Ve Paşa Livası/187
"	Gelibolu	Hayreddin	2 Köy	Edirne Ve Paşa Livası/187
"	"	Aydın Şeyh	2 Çiftlik	Edirne Ve Paşa Livası/188
"	Gelibolu	Horemer- Timurhan	1 Çiftlik, 1 Bağ Ve Ev Mülk Verilmiş	Edirne Ve Paşa Livası/191
"	Malkara	Şeyh Ahmet	1 Zemin	Edirne Ve Paşa Livası/193

Tablo 3.2. Çelebi Mehmet' İn Fikir Adamlarına Yönelik Vakıfları

<u>Sancak</u>	<u>Kaza</u>	<u>Vakfedilen Taraf</u>	<u>Vakfedilenin Cinsi</u>	<u>Kaynak-Yeri</u>
Biga	Biga	Hacı	1 Çiftlik	166/220
Karesi	Manyas	Hacı Kapaoğlu	1 Çiftlik	166/292
Kocaili	Gegivize	İvaz Fakih	1 Karye	438II/791
"	İznik	Şeyh Muhyiddin bin Mevlana Kutbeddin	Mülk-1 Dükkan	438II/804

Tablo3.3.Sultan Murad II' nin Fikir Adamlarına Yönelik Vakıfları

<u>Sancak</u>	<u>Kaza</u>	<u>Vakfedilen Taraf</u>	<u>Vakfedilenin Cinsi</u>	<u>KaynakYeri</u>
Hüdavendigâr	İnegöl	Emir Hacı	1 Çiftlik	166/25
"	Yenişehir	Zaviye-İ Şeyh Akbryk	1 Karye	166/50
"	Söğüt	Eşref	1 Çiftlik	166/57
"	Göl	Şeyh İlyas	1 Mezraa	166/64
"	"	Ahmet Fakih	1 Çiftlik	166/65
"	"	Abbas Seydi	1Mezraa	166/65
"	"	Seydi Fakih	1 Çiftlik	166/65
"	"	Davud Fakih	1 Çiftlik	166/65
"	"	Hüseyin Fakih	1Çiftlik	166/65
"	"	Kılavuz Fakih	1Zemin; Altı Müdlük Yer	166/66
"	Geyve	Evlad-İ Şeyh Hasan	1Mezraa	166/77
"	Göynük	Akşemseddin	3 Mezraa	166/100
Kocaili	Kandıra	Sultanoğlu	1Mezraa	438II/777
"	Şile	Evlad-ı Fazlullah	3 Çiftlik 1Zemin	438II/783
"	İznik	Musa Danışmend	1 Mezraa	438II/811
Edirne (Paşalivası)	Dimetoka	Cüneyd Fakih	1 Köy	Edirne Ve Paşa Livası/266
Çirmen		Sadık Fakih (İlyas Fakih)	1 Mezraa	Edirne Ve Paşa Livası/277
Edirne (Paşalivası)	Ergene	Çakmak Dede	1 Çiftlik	Edirne Ve Paşa Livası/282

3.2.Vakıf Kayıtlarının Tahlili:

Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmet ve Murad II' nin fikir adamlarından başka cihetlere de vakıf yaptıkları muhakkaktır. Ancak konunun dışında olduğu için tablolara aktarılmamıştır.

Devletleşme döneminde (1389 - 1451) fikir adamlarına; Yıldırım Bayezid tarafından yirmi altı, Çelebi Mehmet tarafından dört, Murad II tarafından on sekiz ayrı vakıf yaptırılmıştır. Buna göre Yıldırım Bayezid' in Anadolu Vilayeti'nde on dokuz, Çelebi Mehmet' in dört, Murad II' nin on beş vakfi vardır. Rumeli' de ise Yıldırım Bayezid' in yedi, Murad II' nin üç vakfi vardır. Çelebi Mehmet' in ise Rumeli' de dervişlere yönelik vakfi bulunmamaktadır.

Yıldırım Bayezid' in fikir adamlarına yönelik vakıflarını özellikleri açısından incelediğimizde şeyh¹⁴⁸ lakaplı sekiz ayrı kişiye vakıf yaptığı görülmektedir. Bu şahısların isimleri ise; Emir, Hüseyin, Hamza, İbrahim, Hızır, Duman, Aydın, Ahmet şeklindedir.

Fakih lakaplı kimselere yapılan vakıfların sayısı dörttür. Bunların isimleri şöyledir: Hacı, Ahmet, Hızır Süleyman ve Halil. Fakih unvanını¹⁴⁹ kullanan kişilerin İslam hukuku alanında birikimli kişiler olduğunu düşünmek gerekiyor. Bu özelliğin genellikle medrese yoluyla edinildiği de bir vakıdır.

Zaviyelere yapılan vakıfların sayısı ise dörttür. Bunlar Mehmet Bey Bin Hamza, Ahi Hızır, Bahaddin Paşa Bin Hızır, ve ismi belli olmayan bir şahsa yapılmıştır.

Bunların dışında hacı lakaplı Hacı Yahşi ve Hacı Ahmet adına iki vakıf yapılmıştır. Yine Nasuriddin Eşref, Kara Ahmetoğlu, Murad Bahadır, Ebu İshak Kazerunî, Hayreddin, Horemer Timurhan isimli şahıslara vakıflar yapılmıştır. Bu isimler arasında Kazerunî menşeli kimseye yapılan vakıf dikkat çekicidir.

Yıldırım Bayezid' in yaptığı vakıflardan on beş tanesi Hüdavendigâr sancağında, iki tanesi Aydın Sancağı'nda, bir tanesi Kocaili Sancağı'nda, yedi tanesi Edirne Sancağı'ndadır.

¹⁴⁸ Şeyh unvanı hakkında bkz: Pakalın, ,a.g.e. .C III s. 346-347

¹⁴⁹ Fakih unvanı ile ilgili geniş bilgi için bkz; Pakalın, a.g.e., C.III, s. 584-585

Çelebi Mehmet' in fikir adamlarına yönelik olarak yaptığı dört vakıf vardır. Bunlar Hacı, Hacı Kapaoğlu, İvaz Fakih, Şeyh Muhyiddin bin Mevlana isimli şahıslardır. Bu kimseler içinde birisi fakih lakaplıdır. Bu vakıfların hepsi Anadolu Vilayetindedir. Bunlar Biga, Karesi ve Kocaili sancaklarındadır.

Murad II' nin fikir adamlarına yönelik yaptığı on yedi vakıftan ise sekiz tanesi fakih lakaplı kimselere aittir. Bunların isimleri ise Ahmet Seydi Davud, Hüseyin, Kılğuz Cüneyd, Sadık (İlyas) Fakih' tir.

Vakıf yapılanlardan Evlad-ı Hasan Şeyh ve Şeyh İlyas olmak üzere iki tanesinin şeyh lakaplı olduğu görülmektedir. Bir tanesi ise Şeyh Akbıyık Zaviyesi'ne yapılmıştır.

Diğer kimseler ise şöyledir: Emir Hacı, Eşref, Abbas Seydi, Akşemseddin, Sultanoğlu, Evlad-ı Fazlullah, Musa Danişmend, Çakmak Dede' dir. Görüldüğü gibi Murad II tarafından vakıf yapılan kimselerden sadece birisi "dede" lakaplıdır.

Bu vakıflardan on iki tanesi Hüdavendigâr sancağında, üç tanesi Kocaili sancağında, iki tanesi Edirne, bir tanesi ise Çirmen Sancağında' dır.

3.4.Vakıf Kayıtlarıyla Diğer Kaynaklardaki Bilgilerin Kıyaslanması

Devletleşme sürecinde de Osmanlı sultanları fikir adamlarını desteklemişler, onlarla çeşitli ilişkiler kurmuşlardır. Bu dönemde birçok medrese açılmış ve ilim adamlarının Osmanlı coğrafyasına gelmeleri sağlanmıştır. Beyliklerin Osmanlı topraklarına katılmasıyla birçok ilim adamı bu topraklarda oluşan ilim merkezlerine gelmeye başlamıştır. Öte yandan ilim ve fikir adamlarına fikir hürriyeti sağlanmış, böylece bu dönemde gerek dini gerekse diğer ilimlerde birçok eser verilmeye başlanmıştır.

Bu süreçte ulemanın Osmanlı ilmi muhiti içerisinde etkinliğinin arttığı görülmektedir. Bununla birlikte bu dönemden itibaren daha çok kırsal kesimde Vefaî, Haydarî, Kalenderî, Babaî temelli düşünce ve ekollerin dışında; şehirli halk arasında ve ulema arasında yaygın olan düşünce ve ekoller, Osmanlı coğrafyasında varlığını hissettirmeye başlamıştır.¹⁵⁰ Nitekim kuruluş dönemi ile kıyaslandığında kaynaklarda

¹⁵⁰ Ocak, a.g.m. , s.130

geçen ilim adamlarının sufi kökenli olmaktan çok, medrese kökenli ulema olduğu tespit edilmektedir.¹⁵¹ Aynı durum vakıf kayıtlarından da izlenebilmektedir. Üç dönem vakıf kayıtları incelendiğinde Babai Vefai ya da Haydari temelli olabilecek baba, dede ya da abdal gibi ünvanlara sahip olan sadece bir kişi görülmektedir. Çakmak Dede isimli bu zata Murad II döneminde vakıf yapılmıştır. Yani kuruluş döneminde yapılan; Yıldırım Bayezid'in yirmi altı, Çelebi Mehmet'in dört, Murad II'nin on yedi vakfından sadece bir tanesi Babai temelli dervişlere aittir.¹⁵² Bir tanesi ise ahi lakaplıdır ki Zaviye-i Ahi Hızır olarak geçmektedir. Bunun dışında yapılan vakıflar ise yoğun olarak şeyh ve fakih lakaplı kimselere yapılmıştır. Örneğin; Yıldırım Bayezid döneminde yapılan vakıflardan sekiz tanesi, Çelebi Mehmet döneminde bir, Murad II döneminde üç tanesi şeyh lakaplıdır. Yine aynı şekilde Yıldırım Bayezid döneminde dört, Murad II döneminde sekiz tanesi fakih lakaplıdır.¹⁵³

Yıldırım Bayezid döneminde ilk defa Kazerunî Zaviyesi'ne vakıf yapıldığı kaynaklarda yer almaktadır.¹⁵⁴ Bu durum vakıf kayıtlarından da izlenmektedir.

Buna göre bizzat sultan tarafından Ebu İshak Kazerunî Zaviyesi'ne Şile Kazası'nın geliri vakfedilmiştir.¹⁵⁵

Çelebi Mehmet dönemi, hakimiyetin yeniden tesis edilmeye çalışıldığı bir dönemdir. Bu durum ilmi hayata da yansımıştır. Nitekim bu dönemde sadece fikir adamlarına yönelik dört vakıf yapılmıştır.¹⁵⁶

Murad II dönemine gelindiğinde ise mutasavvıfların ya da şeyhlerin Osmanlı yönetim çevrelerinde etkinliğinin arttığı görülmektedir. Nitekim Murad II'ye kılıcını kuşatan Emir Sultandır ki Kübreviye tarikına mensubtur¹⁵⁷. Yine Sultan Murad'a Hacı Bayram Veli tarafından verilen fetih müjdesi kaynaklarda anlatılmaktadır. Hacı Bayram Veli ve talebesi Akşemseddin ile Murad II'nin yakınlığı bilinmektedir.. Akşemseddin Murad II'nin oğlu Fatih'in hocasıdır. Muhtemelen vakıf kayıtlarında geçen Akşemseddin bu olmalıdır. Daha öncede Sultan Orhan tarafından

¹⁵¹ Karş.; Tablo2.1, Tablo2.2., Tablo2.3

¹⁵² Bkz; Tablo 3.1, 3.2, 3.3.

¹⁵³ Bkz; Tablo 3.1, 3.2, 3.3.

¹⁵⁴ Ocak, A.Yaşar, a.g.m, s.130.

¹⁵⁵ Bknz, Tablo.3.1.

¹⁵⁶ Ocak, a.g.m.s.130.

¹⁵⁷ Kara, a.g.e., s.28.

kendi sarayında hoca olan Hacı akra'ya .vakıf yapıldığı görülmüştü.Yine bu dönemde etkili bir şahsiyet olan Şeyh Akbıyık'a sultan tarafından vakıf yapılmıştır.

SONUÇ

Osmanlı sultanları Osman Gazi'den itibaren gelenek doğrultusunda ilim ve fikir adamlarına müesseseler inşa etmek, fikrî ve ilmî ortam sağlamak suretiyle ülkelerindeki ilmi faaliyetleri desteklemişlerdir. Bilhassa ilim ve fikir adamlarına, kurdukları zaviyelere zengin vakıflar tesis ederek, onları himaye etmişlerdir.

Kuruluş döneminde Osmanlı fikir adamlarına dair tevarihlerde ve biyografik eserlerde bilgiler yer almaktadır. Dönemle ilgili olarak ilk kaynağın bir asır sonra yazılmış olması tarihçiler açısından önemli bir sıkıntıdır. Ancak bu kaynaklar resmi kaynaklarla karşılaştırılarak tahlil edildiğinde kıymetli bilgilere ulaşılmaktadır.

Kuruluş devrinde ilim - fikir adamları ve sultanlarla ilişkiler incelendiğinde ilk üç sultan döneminde(Osmangazi-Orhan Gazi –Murad I) daha çok fakih ve sufi lakaplı kimselerin etkili olduğu görülmektedir. Bu dönemde daha ziyade kırsal kesim tasavvufi ekolleri ile Abdalan-ı Rum zümresine mensup dervişlerin etkin olduğuna dair bilgiler kaynaklarda tespit edilmiştir. Ancak sultanların ilim ve fikir adamlarına yaptığı vakıflar incelendiğinde abdal, baba, dede unvanlı; Babaî temelli dervişlerin azınlıkta olduğu görülmüştür.

Devletleşme dönemine gelindiğinde ise Osmanlı Devleti'nde medrese kökenli ulemanın etkinliğinin arttığına ve daha çok şehirli halk ve ulema arasında kabul gören tasavvufi ekollerin etkin olduğuna dair bilgiler kaynaklarda yer almaktadır. Nitekim ilk defa bir Kazerunî'ye Zaviyesi'ne Yıldırım Bayezid döneminde vakıf yapılması buna örnektir. Aynı zamanda baba, dede, abdal unvanlı; Babaî dervişleri zümresine üç dönem içerisinde sadece bir tane vakıf yapılmıştır. Daha önceki devirlerde fazla sayıda ahilere vakıf yapılırken, bu dönemde yalnız bir tane vakıf yapılmıştır. Bu durum da yukarıdaki bilgileri doğrular mahiyettedir. Murad II tarafından da Hacı Bayram Veli'nin talebesi Fatih'in hocası olan Akşemseddin'e vakıf yapılması bu tarikatın yönetim çevrelerince desteklenmesini göstermesi açısından ilginçtir.

Sultanlar ilim ve fikir adamlarına vakıf yapmak sureti ile; bu kimselerin yönetime olan desteğini sağlamak ve siyasi gelecekleri için nüfuzlarından faydalanmak, onların faaliyetlerini desteklemek, fethedilen bölgelere yerleşmelerini teşvik ederek, fethin kalıcılığını temin etmek istemişlerdir.

KAYNAKLAR

166 Nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yay. No: 27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995.

438 Nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri I, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yay.ı No: 13, Tıpkı Basım, Ankara, 1993.

438 Nolu Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri II , Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yay., No: 20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994.

AKGÜNDÜZ, Ahmet, İslam Hukuku Ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi, Ankara 1988.

AKTEPE, Münir, “Kosova”, İA, C.VI, MEB Yayınları, İstanbul 1948.

AŞIKPAŞAZADE, Tevarih-i Âl-i Osman, Hazırlayan: Nihal Atsız, Türkiye Yay., İstanbul 1947.

ATLANSOY, Kadir, Bursa Şairleri (Bursa Vefayetnamelerindeki Şairlerin Biyografileri), Asa Kitabevi, Bursa, 1997.

ATSIZ Nihal, Osmanlı Tarihine Ait Tarihi Takvimler, İstanbul, 1996.

BABİNGER, Franz, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.

BAKTIR, Mustafa, “Tireli İbn Melek Ve İlmi Muhiti Hakkında Bazı Tespitler”, Türk Kültüründe Tire, Haz: Mehmet Şeker, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994.

BALDIRZADE SELİSİ Şeyh Mehmet, Ravza-i Evliya, Haz; Mefail Hızlı – Murat Yurtsever, Arasta Yay, Bursa, 2000.

BARDAKÇI Necmeddin “Türklerin Sosyal Ve Kültürel Hayatında Tasavvuf Ve Tarikatlar” Türkler, C.9, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002.

BARCAN Ömer Lütfü - MERİÇLİ Enver, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defteri, C.I Ankara, 1983.

BARCAN, Ömer Lütfü, “Türkiye’ de İmparatorluk Devirlerinin Büyük Arazi Tahrirleri: Hakana Mahsus İstatistik Defterleri”, İktisat Fakültesi Mecmuası, Sayı:II, İstanbul 1941.

-----, “Osmanlı İmparatorluğu’da Kolonizatör Türk Dervişleri, V.D., Sayı:II, Ankara 1974.

BARDAKÇI, Necmeddin, “Türklerin Sosyal Ve Kültürel Hayatında Tasavvuf Ve Tarikatlar” Türkler, C.7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

BAYRAM Mikail, Ahi Evran ve Ahilik Teşkilatının Kuruluşu, Konya,1991

BURSALI MEHMET TAHİR EFENDİ, Osmanlı Müellifleri, (1299-1915), 3 Cilt, Meral Yay. İstanbul 1950.

CİCİ Recep, “Klasik Dönem Osmanlı Hukuk Düşüncesi: Belli Başlı Hukukçular Ve Hukuk Çalışmaları”, Türkler, C.11, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002.

ÇETİN, Osman, Anadolu’ da İslamiyet’ in Yayılışı, Marifet Yay., İstanbul, 1990.

DEMİR, Ziya, Osmanlı Müellifleri, (Basılmamış Doktora Tezi) İstanbul, 1994.

ELVAN ÇELEBİ, Menâkıb’ül-Kudsiyye fi Menasibü’l -Ünsiyye (Baba İlyas Horasanî Sülalesinin Menkabevî Tarihi), Haz; İsmail E. Erünsal-A.Yaşar Ocak, TTK Yay., Ankara, 1999.

ECER Ahmet Vehbi, “Osmanlı Devletinin İlk Hakimiyet Hutbesini Okuyan Dursun Fakih”, Osmanlı, C.1, Yeni Türkiye Yay., Ankara,1999.

EMECEN Feridun, “ Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşundan Fetret Dönemine,” Türkler, C.11, Yeni Türkiye Yay. Ankara , 2002.

ERGİNLİ ,Zafer, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Dervişlerin İzleri”,Türkler, C.9, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 2002.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, “Orhan Bey” , İ.A., C.IX, MEB. Yay. İstanbul 1948.

-----, Edirne Ve Paşa Livası, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.

HOCA SADETTİN EFENDİ, Tacüt-Tevarih, C.I, Sadeleştiren: İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay. İstanbul, 1980.

GÜNDÜZ, İrfan, Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri, İstanbul, 1984.

İBN BİBİ, El-Evamirü’ül Ala’iye Fil-Umuri’l ’Alaiye (Selçukname), Çev:Mürsel Öztürk ,C.1 Ankara, 1996.

İHSANOĞLU, Ekmeleddin, “Anadolu Selçuklular Dönemindeki İlmî Faaliyetler Hakkında Bazı Tespitler” Haz: Ekmeleddin İhsanoğlu v.d., Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi, C.I, İstanbul, 1997.

-----, "Osmanlı Eğitim Ve Bilim Müesseseleri", Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.I, İstanbul, 1999.

İmber, Colin, "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları", Söğütten İstanbul'a Der. Oktay Özel- Mehmet Öz, İmge Yay., İstanbul, 2000.

İNALCIK Halil, "Giriş", 438 Nolu Muhasabe-İ Vilayet-İ Anadolu Defteri I, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları No: 13, Tıpkı Basım, Ankara, 1993.

-----, "Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalıdır?" Söğüt'ten İstanbul'a, Der; Oktay Özel- Mehmet Öz, Söğütten İstanbul'a , İmge Kitabevi, Ankara ,2000.

-----, Osmanlı Devleti'ne Toplu Bakış ,Osmanlı, C.1, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 1999.

İPŞİRLİ, Mehmet, "Osmanlı Uleması", Osmanlı, C. 7, Yeni Türkiye Yay. Ankara, 1999.

KARLIĞA, Bekir, "Osmanlı Düşüncesinin Oluşumu", Osmanlı, C.8, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999.

KARA, Mustafa, Bursa'da Tarikat ve Tekkeler, Sır Yayıncılık, Bursa, 2001.

KARAKAŞ Mahmut, Müspet İlimde Müslüman Alimler, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1991.

KÖPRÜLÜ, Fuat, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1993.

-----, " Anadolu'da İslamiyet"Anadolu'da İslamiyet, Haz; Mehmet Kanar, İnsan Yayınları İstanbul,2000.

-----,, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1986.

MEHMED ŞEMSEDDİN, Bursa Dergahları, (Yadigâr-I Semsî I- II), Haz: Mustafa Kara-Kadir Atlansoy, Uludağ Yay. Bursa, 1997.

MÉLİKKOF, Irène , Hacı Bektaş Veli Efsaneden Gerçeğe, İstanbul, 1999.

MUSTAFA NURİ PAŞA, Netayic-ül Vukuat, Sadeleştiren: Neşet Çağatay, C. 1-2, TTK Yay., Ankara 1999.

MEHMED NEŞRİ, Kitab-ı Cihannüma (Neşri Tarihi), Yay. Haz. Faik Reşit Unat- Mehmet Altay Köymen C.II, Ankara 1987.

OCAK, A., Yaşar, "Zaviyeler" VD, C.XII, Ankara, 1974

-----, "Ahilik Ve Şeyh Edebali (Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi Açısından Sorgulama)" İslami Araştırmalar Dergisi, C.12, Sayı 3-4, Ankara 1999

-----, Din Ve Düşünce, Osmanlı Medeniyeti Tarihi, C.I, İstanbul, 1999

-----, Babailer İsyanı, Dergah Yayınları, İstanbul, 2000.

-----, "Selçuklu Ve Beylikler Dönemi Düşünce Hayatı, Türkler, C.7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

-----, "Osmanlı Devletinde Sufi Çevreler Ve Abdalan-I Rum Sorunu", Osmanlı Devleti'nin Kurucusu Osmangazi ve Dönemi Sempozyumu Sonuç Bildirileri, Bursa Kültür Sanat Ve Turizm Vakfı Yay, Bursa, 1996.

ÖCALAN, Hasan Basri, "Anadolu Selçukluları Zamanında Tasavvuf Düşüncesi" Türkler, C. 7, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.

PAKALIN, Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü, C III, MEB Yay. İstanbul, 1993.

SEVİM, Sezai, "Bursa Ve Yakın Çevresinde Kuruluş Devri Sultanlarınca Desteklenen Dervişler II", Bursa'da Düünden Bugüne Tasavvuf Kültürü, Bursa Kültür Ve Turizm Vakfı Yay., Bursa, 2002

-----, "Osman Gazi'nin İrtibatlı Olduğu Düşünörlere Dair", Osmanlı, C.8, Yeni Türkiye Yay., Ankara 1999.

ŞEMSETTİN SAMİ, Kamus'ul Âlam, Mihran Matbaası, İstanbul, 1889.

TAŞKÖPRÜLÜZADE AHMET EFENDİ, Şakaik-ı Numaniye fi Ulema-i Devlet'il Osmaniyye, Çev; Mecdi Mehmet Efendi (Şakaik-ı Numaniye Ve Zeyilleri Hadaiku's Şakaik), C I Haz; Abdülkadir Özcan, Çağrı Yay., İstanbul 1989.

TURAN Osman, "Selçuklu Vakfiyeleri II: Celaleddin Karatay Ve Karatay Vakfiyeleri", Belleten, Sayı,XII, Ankara, 1945.

-----, "Keykubad I", İA, C.VI, MEB Yay, İstanbul 1948.

-----, Selçuklular Tarihi Ve Türk İslam Medeniyeti, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1999.

UZUN ÇARŞILI, İ.Hakkı, "Murad I", İA, C.VIII, MEB Yay., İstanbul, 1948.

-----, Osmanlı Tarihi, C.1, TTK Yay., Ankara, 1998.

-----, Çandarlı Vezir Ailesi, TTK Yay., Ankara, 1974.

-----, Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, TTK Yay., Ankara 1998.

EKLER

166 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B.O.A.Yay., No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995, s. 25 – 26.

166 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B.O.A.Yay., No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995, s. 57 – 58.

166 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995, s.65 – 66.

166 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:27, Tıpkı Basım, Ankara, 1995, s.99 – 100.

438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994, s.775– 776.

438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994, s.777 – 778.

438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994, s.783 – 784.

438 Nolu Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri, B. O. A. Yay., No:20, Tıpkı Basım, Ankara, 1994, s.809 – 810.

Özgeçmişim

1980 yılında Bursa'da doğdum. İlk öğrenimimi Tekirdağ'da, orta ve lise öğrenimini 1996'da Bursa Cumhuriyet Lisesinde tamamladım. 2000'de Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Tarih Bölümün'den mezun oldum.

2003 yılında Bingöl- Solhan Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezinde Tarih öğretmeni olarak göreve başladım.Halen Bursa Mithat Paşa İlköğretim Okulu'nda sosyal bilgiler öğretmeni olarak çalışmaktayım. 2000-2001 döneminde Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında yüksek lisansa başladım. Yrd. Doç.Dr.Sezai Sevim'in danışmanlığında 2002-2003 döneminde "Osmanlı Kuruluş Devri Sultanlarıyla Temas kuran Fikir Adamları" konulu teze başladım.

Nilüfer ELMAS